

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Sexualupplysning till unga

en jämförelse mellan diskurser i Sverige och USA

Socionomprogrammet

C- uppsats

Författare: Linn Andersson-Ax & Julia Bahner

Handledare: Hanna Wikström

Abstract

Göteborgs Universitet

Institutionen för socialt arbete

C-uppsats, höstterminen 2008

Titel: Sexualupplysning till unga - en jämförelse mellan diskurser i Sverige och USA

Författare: Linn Andersson-Ax & Julia Bahner

Nyckelord: avhållsamhet, sexualundervisning, sex och samlevnad, ungdomar.

Syftet med uppsatsen är att se vilka diskurser vi kan lokalisera inom riktlinjer gällande, och forskning på, området sexualupplysning till ungdomar i Sverige och USA och att sedan analysera och jämföra de olika diskurser vi funnit. Vi ville även ta reda på vilka konsekvenser de olika tankesätten skulle kunna ha i ungdomars vardag.

Vi rör oss inom en kvalitativ och konstruktivistisk kontext, med diskursanalys som verktyg, när vi lokaliserar de teman och tankesätt som framkommer i vårt material. Vi har undersökt amerikanskt material i form av forskningsrapporter om avhållsamt program och om policys som berör sexualundervisning samt en lagtext på federal nivå som behandlar innehållet i avhållsamt program. Det svenska materialet består av grundskolans läroplan, rapporter och referensmaterial från skolverket gällande sexualundervisning, samt en rapport från Folkhälsoinstitutet.

Som kompletterande underlag har vi intervjuat en representant för en rådgivningsbyrå för ungdomar i New York (Planned Parenthood NY) samt en representant för RFSU här i Sverige, för att få en bild av hur sexualrådgivningsorganisationer resonerar kring sexualupplysning till ungdomar.

Vi fann tre olika diskurser i det amerikanska materialet; oskulden i fokus, heteronorm, moralism. I det svenska materialet fann vi två diskurser; likvärdig sexualundervisning till alla ungdomar samt allt är normalt. I vår analys och slutdiskussion framkommer att de olika sätten att förmedla sexualupplysning till elever i skolan skiljer sig åt i det mesta, men att det finns för- och nackdelar likväl som önskvärda utvecklingsområden i både USA och Sverige.

Förord

Vi har några som bör både nämnas och äras;

Hanna Wikström har som handledare varit fantastisk; vi har efter varje möte med henne känt oss smarta och fulla av inspiration trots mängder av kritik.

Ronny Tikkanen, som inledningsvis knuffade oss i en bra riktning och sedan gav oss böcker och lånade ut sin manick.

Hans Olsson på RFSU, som tog sig tid för oss och våra frågor.

To our American informant at PPNY; thank you so much for having us over, and for answering our e-mails.

Familjer och vänner som varit fina att ha under dessa tio veckor, att både ha folk att snacka uppsats med och att snacka allt annat än uppsats med känns helt otroligt bra.

Konrad och Maja-Stina som korrekturläste, kritiserade och var allmänt bra.

Vi vill slutligen tacka Adlerbertska Stipendiefonden som genom sitt bidrag möjliggjorde vår resa till New York.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
1.2 Syfte och frågeställningar.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
1.3 Uppsatsens struktur och genomförande	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2. Bakgrund	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2.1 Fakta	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2.1.1 Definitioner av begrepp.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2.1.2 Beskrivning av organisationer.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2.1.2.1 Planned Parenthood (PP), USA.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2.1.2.2 Riksförbundet för Sexuell Upplysning (RFSU), Sverige.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2.1.2.3 International Planned Parenthood Federation (IPPF), Globalt..	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2.2 Historik.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2.2.1 Sverige.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2.2.1.1 Sexualundervisningens utveckling.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2.2.1.2 Sexualupplysning inom hälso- och sjukvården	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2.2.1.3 Sexualupplysning på Internet	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2.2.2 USA	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2.2.2.1 Sexualundervisningens utveckling.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2.2.2.2 Sexualundervisning idag	Fel! Bokmärket är inte definierat.
2.2.3 Sammanfattning	Fel! Bokmärket är inte definierat.
3. Tidigare forskning	Fel! Bokmärket är inte definierat.
3.1 Sverige.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
3.2 USA	Fel! Bokmärket är inte definierat.
3.3 Kommentarer.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4. Metod	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4.1 Metodval.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4.1.1. Kvalitativ metod och diskursanalys	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4.1.2 Intervju	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4.2 Tillvägagångssätt.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4.2.1 Litteratur- internet och databassökning.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4.2.2 Personliga kontakter	Fel! Bokmärket är inte definierat.

4.2.3 Urval.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4.2.4 Intervju	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4.2.5 Diskursanalys i praktiken	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4.3 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4.3.1 Intervju	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4.3.2 Diskursanalys	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4.3.3 Kommentarer.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
4.4 Etiska frågor	Fel! Bokmärket är inte definierat.
5. Teori och angreppssätt	Fel! Bokmärket är inte definierat.
5.1 Teoretisk referensram och angreppssätt	Fel! Bokmärket är inte definierat.
5.2 Diskursteori	Fel! Bokmärket är inte definierat.
5.2.1 Teoretisk grund	Fel! Bokmärket är inte definierat.
5.2.2 Användningsområde.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
5.2.3 Analysverktyg	Fel! Bokmärket är inte definierat.
5.3 Sammanfattning	Fel! Bokmärket är inte definierat.
6. Resultat.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
6.1 Diskurser inom sexualupplysning, USA	Fel! Bokmärket är inte definierat.
6.1.1 Oskulden i fokus.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
6.1.2 Heteronormen.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
6.1.3 Moralism	Fel! Bokmärket är inte definierat.
6.2 Diskurser inom sexualupplysning, Sverige.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
6.2.1 Likvärdig sexualundervisning till alla ungdomar.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
6.2.2 Allt är normalt	Fel! Bokmärket är inte definierat.
7. Analys.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
7.1 Oskulden i fokus vs. Likvärdig sexualundervisning till alla.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
7.1.1 Sammanfattning	Fel! Bokmärket är inte definierat.
7.2 Heteronormen vs. Allt är normalt	Fel! Bokmärket är inte definierat.
7.2.1 Sammanfattning	Fel! Bokmärket är inte definierat.
7.3 Moralism	Fel! Bokmärket är inte definierat.
7.3.1 Sammanfattning	Fel! Bokmärket är inte definierat.
8. Slutdiskussion.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
8.1 USA.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
8.1.1 Oskulden i fokus.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.

8.1.2 Heteronormen.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
8.1.3 Moralism	Fel! Bokmärket är inte definierat.
8.2 Sverige.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.
8.2.1 Likvärdig sexualupplysning	Fel! Bokmärket är inte definierat.
8.2.2 Allt är normalt	Fel! Bokmärket är inte definierat.
8.3 Slutsats	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Bilaga 1: Lag om avhållsamhetsundervisning, USA	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Bilaga 2: Questions for PPNY	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Bilaga 3: Frågor till RFSU	Fel! Bokmärket är inte definierat.
Källförteckning.....	Fel! Bokmärket är inte definierat.

1. Inledning

I en debattartikel i Svenska Dagbladet (2008-06-23) skriver en grupp läkare och barnmorskor i Jönköping att sjukvården ska propagera för avhållsamhet som ett säkrare skydd mot sexuellt överförbara sjukdomar snarare än användning av kondomer. De har även synpunkter på hur och varför unga ska bruka sin sexualitet:

Med hotet från hiv och andra sexuellt överförbara infektioner med dess följsjukdomar är det nu mer angeläget än någonsin att samtala och undervisa om sexualitetens funktion och vad som kännetecknar en hälsosam livsstil, för att ungdomarna skall kunna göra ett välinformerat val. De som själva är bärare av synen på avhållsamhet och trohet som något gott och eftersträvansvärt kan här vara en tillgång. I botten handlar det om hur vi ser på sexualitet. Är det en funktion som skall uppmuntras att fritt utnyttjas för kortsiktig njutning eller förströelse, men som på grund av fruktan för livshotande smitta och sjukdomar måste omgärdas med stränga säkerhetsåtgärder? Eller är det en kraft som för två människor samman, och som rätt använd hjälper dem att leva i en långvarig unik gemenskap, där den kan få fritt utvecklas utan rädsla? (Andersson m.fl. 2008-06-23)

En av de undertecknade läkarna är ordförande i KLM – Kristna Läkare och Medicinare i Sverige, en förening vars främsta mål är ”Att fortlöpande analysera och påverka hälso- och sjukvården utifrån kristen människosyn och etik” (www.klm.s.se). Då vi läste denna artikel gick våra tankar till den sexualpolitiska debatten i USA, där den konservativa högern står för liknande förhållningssätt.

I USA är olika typer av avhållsamhetsprogram populära som undervisningsform inom sexualundervisningen i skolan. Dessa kännetecknas av att vara moraliserande utifrån en kristen värdegrund och förespråkar avhållsamhet från sexuellt umgänge som det enda rätta innan äktenskapet och som enda skydd mot sexuellt överförbara sjukdomar och graviditet. Programmen är statligt finansierade och deras omfattning och finansieringen av dem har bara ökat sedan starten. Detta trots att det saknas vetenskaplig grund för att avhållsamhetsprogram minskar sexuella riskbeteenden bland ungdomar samt att utvärderingar visar att de inte är effektiva (Duberstein Lindberg, Santelli & Singh, 2006, Patton, 2006).

I projektet Unga Möter Unga, ett samarbete med Ungdomsmottagningen Centrum, som Julia var engagerad i under praktikperioden, arbetade man med att i grupp samtala med gymnasieungdomar på olika skolor i Göteborg kring attityder och frågor som berörde sex och samlevnad. Julia upplevde en väldigt stor variation mellan skolorna i de ungas kunskaper om sina kroppar och sin sexualitet. Exempelvis förde ungdomarna på den ena skolan ingående diskussioner om sina sexuella upplevelser och attityder kring sex och samlevnad medan vissa av de unga flickorna på en annan skola inte visste vad lubrikation var och berodde på utan sa något i stil med att ”när man blir blöt där nere är det safter från hjärnan som flyter ner och det är farligt”. De skillnader Julia kunde se tyder på en stor variation på sexualundervisningen på Göteborgs skolor. I läroplanen för grund- och gymnasieskolan (Lpo 94) står det inte specificerat hur sex och samlevnadsundervisningen ska se ut eller vilken lärare som ska undervisa om det. På lärarprogrammen får studenterna inte heller undervisning i sex och samlevnad. Mot bakgrund av detta kan man förstå att undervisningen är bristfällig.

Även om det är en ganska liten risk för att Sverige blir lika extremt som USA ur moralisk och religiös synpunkt, föreligger det risk för att sexualundervisningen är alltför bristfällig för att kunna rusta ungdomarna för ett välmående samliv i framtiden. Det är uppenbart att ett klimat där ungdomar inte lär sig utifrån fakta utan moral, som i USA, eller inte lär sig tillräckligt mycket, som i både Sverige och USA, kan få negativa konsekvenser för hur ungdomar uppfattar och hanterar sin egen och andras sexualitet. Man kan tänka sig att olika sätt att undervisa och olika innehåll i undervisningen får olika konsekvenser. Därför anser vi det vara intressant att undersöka diskursiva skillnader och likheter mellan Sverige och USA inom sexualupplysning. Som underlag för en sådan undersökning har vi valt att analysera riktlinjer för arbete med sexualupplysning i Sverige och USA i skolor, ungdomsmottagningar och på centrala organisationer som arbetar med sexuell hälsa och prevention, RFSU i Sverige och Planned Parenthood i USA.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet är att analysera och jämföra olika diskurser inom fältet sexualupplysning till ungdomar i Sverige och USA. Vi är i första hand intresserad av skolans sexualundervisning men kommer även att göra kortfattade nedslag i andra former av sexualupplysning.

1. Vilka diskurser kan vi upptäcka i forskning och riktlinjer inom sexualupplysning till ungdomar i skolan i Sverige och USA?
2. Vilka likheter och skillnader kan man se mellan de diskurser vi funnit inom sexualupplysning i Sverige och USA?
3. Vilka konsekvenser skulle de olika sätten att tänka kring sexualundervisning i USA respektive Sverige kunna ha för ungdomar?

1.3 Uppsatsens struktur och genomförande

Vi rör oss geografiskt i Sverige och i New York, USA där vi har undersökt olika typer av policydokument, tidigare forskning och utvärderingar av sexualundervisning samt nationella och delstatliga riktlinjer. Som kompletterande underlag har vi intervjuat en representant för en rådgivningsbyrå för ungdomar i New York (Planned Parenthood NY) samt en representant för RFSU här i Sverige.

Inledningsvis ger vi en kort bakgrundsbeskrivning av svensk respektive amerikansk sexualpolitisk debatt och historia, med några nedslag i specifika riktlinjer och verksamheter. Vi försöker ge en överblicksbild av hur forskningsläget ser ut i de respektive länderna i kapitel 3, samt går igenom metoder och tillvägagångssätt i kapitel 4. Kapitel 5 ägnas åt att förklara vårt teoretiska angreppssätt.

I kapitel 6 söker vi svar på vår första frågeställning och vi kommer att redovisa de diskurser vi tycker oss se i synen på ungdom och sexualitet, i både det svenska och det amerikanska

materialet. Vilka bilder förmedlas i de policydokument som ligger till grund för vad som ska läras ut till ungdomar i skolan, gällande sex och samlevnad? Vi kallar detta avsnitt Resultat.

I kapitel 7 tar vi oss an den andra frågeställningen och jämför således de diskurser vi tycker oss se i materialet. En jämförelse mellan två diskursiva klimat som har både stora skillnader och några likheter när det gäller vilken syn på sexualitet som förmedlas till ungdomar genom sex och samlevnadsundervisning i skolan. Detta avsnitt kallar vi Analys. Här placerar vi in de olika diskurserna i Gayle Rubins värdehierarkimodell.

I kapitel 8, som vi kallar Slutdiskussion, diskuterar vi kort hur resultaten i kapitel 6 och 7 förhåller sig till varandra och vilka konsekvenser olika synsätt gällande sex och samlevnadsundervisning skulle kunna tänkas ha i ungdomars verklighet.

2. Bakgrund

I detta avsnitt ämnar vi ge bakgrundsinformation inom området sexualupplysning för ungdomar. I första delen "Fakta" beskrivs begrepp och organisationer som berörts i vårt arbete. I andra delen "Historik" ges en mer berättande bild av hur sexualupplysning utvecklats från början av 1900-talet till nutid i Sverige och USA.

2.1 Fakta

2.1.1 Definitioner av begrepp

Sexuell och reproduktiv hälsa. Under FN:s Kairokonferens 1994 enades man om en definition av SRHR-begreppet (Sexual and Reproductive Health Rights)

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter gäller alla människors samlevnad, relationer och livskvalitet. Det täcker hela livsrytmen. Det handlar om alla människors rätt att bestämma över sin egen kropp och sexualitet, om tillgång till kunskap och rådgivning om sexualitet och reproduktion, skydd mot hiv/aids och andra könssjukdomar, tillgång till preventivmedel, samt säker abort i de länder där det är lagligt. Det handlar om tillgång till adekvat vård under graviditet och förlossning, och vård av nyfödda. Det handlar också om frihet från sexuellt och annat könsrelaterat våld (<http://regeringen.se/content/1/c6/06/49/89/6cd21f93.pdf>)

Sexualundervisning är ett begrepp vi använder när vi talar om skolans undervisning i sex och samlevnad. Detta ingår även i begreppet sexualupplysning.

Sexualupplysning innefattar upplysningsarbetet gällande sex och samlevnad, som sker i skolor, på ungdomsmottagning (vi förkortar detta UM) eller i andra sammanhang, till exempel media.

Comprehensive sex education är ett svåröversatt begrepp. Vi har hittat synonymer som: encyclopedic, general, all-inclusive (www.visualthesaurus.com) broad, complete, concise, thorough, (<http://thesarus.reference.com/browse/comprehensive>). På svenska betyder de: allomfattande, mångsidig, bred, det vill säga tar upp alla perspektiv kring sexualiteten, till skillnad från *abstinence education* (se nedan).

Abstinence education är avhållsamhetsundervisning USA, kallas program. Fokuserar endast på avhållsamhet. Det finns två typer; *abstinence only* och *abstinence plus*. De skiljer sig genom att *abstinence only*-program endast undervisar om avhållsamhet som det enda accepterade utanför äktenskap och inte informerar om preventivmedel, medan *abstinence-plus* tillåter diskussioner om preventivmedel och erkänner dem som effektiva mot oönskade graviditeter och könssjukdomar, men betonar att avhållsamhet är det föredragna (Weaver, Smith m.fl. 2005).

STD (sexually transmitted disease) är på svenska STI (sexuellt överförbar infektion) enligt svenska Socialstyrelsen <http://www.socialstyrelsen.se/Amnesord/folkhalsa/HIV-STI/specnavigation/fakta/>. Vi har valt att använda oss av ordet *könssjukdom* som översättning.

2.1.2 Beskrivning av organisationer

Följande organisationer har vi kommit i kontakt med i vårt uppsatsarbete. De verkar inom vårt undersökta område sexualupplysning till ungdomar.

2.1.2.1 Planned Parenthood (PP), USA

Planned Parenthood's motto är *Power is Planning*. Med detta vill man betona att förebyggande arbete och korrekt information är viktigt. Man arbetar därför utefter en comprehensive modell (se ordförklaring i föregående avsnitt) med vetenskapligt baserad medicinsk information, som är fördomsfri och tar avstånd från moraliserande avhållsamhetsmodeller.

Planned Parenthood är en ideell organisation med ca 130 filialer runt om i USA, varav vi besökte den i New York, kallad PPNY. De har så kallade Health clinics, liknande ungdomsmottagningar i Sverige. De har även en forskningsavdelning som utvärderar nya modeller för familjeplanering och en utbildningsavdelning där olika berörda yrkesgrupper utbildas. En PR-avdelning försöker påverka politiker för att anta policys och lagar som främjar god reproduktiv hälsa. Planned Parenthood driver även en hemsida www.teenwire.com där ungdomar dels kan ställa frågor om sex och samlevnad till experter, och dels diskutera med varandra i öppna forum (Informant, PPNY, 2008-10-14).

2.1.2.2 Riksförbundet för Sexuell Upplysning (RFSU), Sverige

RFSU är en ideell organisation som arbetar med sexualupplysning och sexualpolitik. Man har en syn på sexualitet och samlevnad som är fördomsfri, bejakande och öppen. Man arbetar på olika nivåer med utbildning, upplysning och opinionsbildning genom att arrangera kurser, konferenser och delta i debatter i Sverige och internationellt. De utbildar även olika berörda yrkesgrupper och besöker skolor och driver RFSU-kliniken i Stockholm. I tillägg drivs en telefonrådgivning samt en frågelåda på nätet (http://rfsu.se/om_rfsu.asp).

2.1.2.3 International Planned Parenthood Federation (IPPF), Globalt

International Planned Parenthood Federation är en global paraplyorganisation för organisationer som arbetar med att tillhandahålla sexuell och reproduktiv hälsovård och information. IPPF arbetar för att det ska vara en mänsklig rättighet att ha valmöjligheter gällande sin egen sexuella och reproduktiva hälsa. Både RFSU och PPNY är medlemsorganisationer (<http://www.ippf.org/en/About/>).

2.2 Historik

Nedan presenteras historiska utvecklingslinjer inom sexualupplysning för ungdomar i Sverige och USA. Detta för att ge en bakgrundsbild av hur sexualitet hanterats beroende på det samhällsklimat som varit i de respektive länderna och hur detta påverkat vad man undervisar om i skolornas sexualundervisning men även i andra sammanhang. Dessa kan vara till exempel media och Internet som har erbjudit nya forum för sexualupplysning det senaste årtiondet.

2.2.1 Sverige

2.2.1.1 Sexualundervisningens utveckling

År 1942 gjorde sexualundervisningen entré i skolan som en förebyggande åtgärd mot oönskade graviditeter och veneriska sjukdomar, men det var först 1956 som den blev obligatorisk (Mähl Fransson, och Nordqvist, 2005). Då förespråkades avhållsamhet från sexuellt samliv för ungdomar och att åtgärder skulle vidtas om misstanke om sådant förekom. 1955 gav ny handledning direktiv om att undervisningen skulle ge upplysning om pubertet, kroppsutveckling och en etisk grund. I dagens läroplan (Lpo 94) står det att sex- och samlevnadsundervisningen ska integreras i olika ämnen och att rektorn har ansvaret för att detta sker.

2.2.1.2 Sexualupplysning inom hälso- och sjukvården

Första ungdomsmottagningen startades 1970 av sjukvårdspersonal på ideell basis (Andersson, 2003). Med den nya abortlagen 1975 och HIV-epidemin som kom i början av 80-talet startades mottagningar i hela landet med förebyggande mot graviditeter och könssjukdomar som syfte. Idag är landsting eller kommun huvudman för verksamheten, som är väldigt bred och arbetar efter en helhetssyn med målet:

att främja fysisk och psykisk hälsa, stärka ungdomar i identitetsutvecklingen så att de kan hantera sin sexualitet samt att förebygga oönskade graviditeter och sexuellt överförbara infektioner (<http://fsum.org/policysv.pdf>).

Slutsatser personalen drar i sin verksamhetsberättelse för 2007 från Ungdomsmottagningen Väst, är att:

den allt större mottagningsverksamheten tenderar att för varje år begränsa utrymmet och flexibiliteten för det förebyggande arbetet och för utveckling av insatserna, samt att väntetiderna för preventivmedelsrådgivning har ökat markant i huvudsak på grund av det ökande STI-arbetet (Berggren, 2007).

Ungdomsmottagningarna klarar dock inte riktigt efterfrågan utifrån de uppsatta målen, som exempelvis betonar förebyggande och uppsökande arbete.

2.2.1.3 Sexualupplysning på Internet

Upplysning på internet är ännu ett sätt för ungdomar att få tillgång till information om sex och samlevnadsfrågor. Till exempel har RFSU sin sida "*Frågelådan*" som var en av de första i sitt slag, som består av både FAQ (läsbara exempelfrågor) och möjligheten att ställa egna personliga frågor. Antalet läsningar hittills i år är 201 000 (Bergström, 2008-12-04).

www.umo.se är den senaste lanseringen från Sjukvårdsrådgivningen, efter regeringens proposition gällande en förnyad folkhälsopolitik (2007/08:110), där de föreslår utvecklande av en virtuell ungdomsmottagning. UMO.se invigdes under november 2008 och är uppbyggd i likhet med RFSU:s frågelåda. UMO.se arbetades fram i nära samarbete med målgruppen, som i första hand är ungdomar mellan 13-25 år. UMO startades på uppdrag av integrations- och jämställdhetsdepartementet med finansiering från Socialstyrelsen (<http://www.umo.se/Om-Umo/>).

2.2.2 USA

2.2.2.1 Sexualundervisningens utveckling

Sexualundervisningen i USA tog sin början runt sekelskiftet 1900 (Patton, 2006). Syftet var då att försöka stoppa spridandet av könssjukdomar. Innan dess var det moderns uppgift att lära sina barn om sex och samlevnad. Efter första världskriget ändrades dock fokus till att lära ut sexualundervisning i skolorna och då ur ett biologiskt och moraliskt perspektiv, då man ansåg att rädsla skulle göra eleverna mindre motiverade till att ha sex. Undervisningens fokus handlade till största del om att förbereda eleverna inför äktenskap.

På 60- och 70-talet märkte man att folk inte gifte sig i samma utsträckning och att tonårsgraviditeter ökade. Det inrättades fonder för projekt inom preventionsarbete och en ny organisation kallad *Sex Information and Education Council of the United States, SIECUS*, som kämpade för comprehensive sexualundervisning. Men det var först när AIDS-epidemin uppdagades i början av 80-talet som sexualundervisning blev obligatoriskt, men den fokuserade då på i princip enbart AIDS-prevention.

1981 antogs en policy av den amerikanska kongressen kallad *the Adolescent Family Life Act (AFLA)* (med öknamnet "kyskhetslagen"). Syftet med AFLA var att förebygga utomäktenskapliga tonårsgraviditeter genom att förespråka avhållsamhet från sex före äktenskapet och adoption som det föredragna alternativet vid tonårsaborter (Patton, 2006).

2.2.2.2 Sexualundervisning idag

I USA finns inga nationella eller federala lagar som kräver att det ska finnas sexualundervisning i skolan, det är upp till varje stat att besluta om. En undersökning av Duberstein Lindberg, Santelli & Singh (2006) visade att 19 stater har obligatorisk sexualundervisning i skolan och 35 stater kräver undervisning om HIV/AIDS-prevention och

om könsjukdomar. Den dominerande formen av sexualundervisning är avhållsamhetsmodellen, som baseras på AFLA (Duberstein Lindberg et. al, 2006).

Avhållsamhetsprogram fick formellt berättigande genom nationell lag 1996 då man ökade både deras finansiering och synlighet (Weaver, Smith m.fl. 2005) från \$ 10 miljoner till uppemot \$ 167 miljoner år 2005. För att få ta del av denna finansiering måste man undervisa utifrån vissa kriterier, till exempel att avhållsamhet från sexuell aktivitet är det enda säkra sättet att undvika utomäktenskaplig graviditet, könssjukdomar och andra sexuellt relaterade hälsoproblem (se bilaga 1 för hela förteckningen). På grund av att skolorna endast får statlig finansiering till sin sex- och samlevnadsundervisning om den är avhållsamhetsbaserad, har denna undervisningsform ökat markant. Från 14% comprehensive, 51 % abstinence plus, 35% abstinence only till skillnad från 1988 då andelen var 2% abstinence only och 25% ansåg att avhållsamhet var det viktigaste att betona medan siffran för 1999 har ökat till 40% (Duberstein Lindberg et. al, 2006).

I en jämförande studie av sexualundervisningspolicys mellan USA, Holland, Australien och Frankrike, visar resultaten på att ungdomar i USA generellt sett, jämfört med de andra undersökta länderna, är underprivilegerade av statens begränsade undervisning i comprehensive sexualundervisning och tjänster inom sexuell hälsa (Weaver, Smith m.fl. 2005). Vår informant på PPNY (2008-10-14) säger att innan de kan ta emot besökare på kliniken måste de ha ett möte med en försäkringshandläggare som avgör hur betalningen ska gå till. Men många ungdomar kommer inte ens så långt, då de kanske inte har möjlighet att ta sig in till klinikerna från förorterna där de bor eller inte får för sina föräldrar med mera (Informant, PPNY, 2008-10-14).

2.2.3 Sammanfattning

Som vi ser i genomgången av Sveriges och USA:s respektive sexualpolitiska historia började de ganska likartat i början av 1900-talet med avhållsamhet som förespråkande av staten. Det finns även likheter på 80-talet när HIV-epidemin uppdagades och man krävde undervisning och preventionsarbete. Därutöver är likheterna inte lika många. I Sverige finns obligatorisk sex- och samlevnadsundervisning, även om den inte är specificerad och därav skiljer sig på landets skolor, medan det i USA inte är obligatoriskt och är statligt finansierat endast om den är avhållsamhetsbaserad.

I Sverige finns ungdomsmottagningar i princip överallt, och alla är välkomna att besöka dem gratis, medan det i USA krävs sjukvårdsförsäkring, som inte alla har. Tillgången till datorer med internet är inte heller lika stor i USA som i Sverige och överhuvudtaget är det större socioekonomiska skillnader i USA:s befolkning, vilket kan ses som en orsak till att de från början har sämre förutsättningar till en säker och hälsosam sexuell hälsa.

3. Tidigare forskning

3.1 Sverige

Forsberg (2007) har på uppdrag av Socialstyrelsen gjort en internationell kunskapssammanställning över ungdomars sexuella hälsa. En slutsats hon kommer fram till är att det inte finns någon forskning där man undersökt effekterna av sex och samlevnadsundervisningen i Sverige.

Det har dock forskats en hel del på sexualvanor (Zetterberg, 1969/Jarlbro, 1989/Lewin mfl, 1998), samt på ungdomars kunskaper och attityder gällande sexualitet (Herlitz, 2004/Folkhälsoinstitutet, 2000/Jarlbro, 1989). Det har även gjorts kartläggningar av sexualundervisningen (Jarlbro 1997/Mähl Fransson/Nordqvist 2005) där det tydligt framkommer att det, tvärtemot policydokument och riktlinjer, är NO- och biologilärarna som får ta det största ansvaret för sexualundervisningen trots att varken de eller andra lärarstudenter får särskild utbildning i sex- och samlevnads kunskap. Brist på pengar, tid och kunskap gör att det på vissa skolor blir enstaka eldsjälar som tar tag i att undervisa i ämnet. Den svenska synen verkar således vara att det läggs fokus på ett biologiskt synsätt, analyser av normer och attityder gällande sexualitet och olika samlevnadsformer är inte prioriterat, trots att det förmedlas en öppen och tillåtande syn på sexualitet.

I Sverige finns till skillnad från i USA inga särskilda program eller metoder för sexualundervisning i skolan. Det finns därför heller inga utvärderingar av sådana, som det finns i USA. Detta betyder dock inte att det inte saknas. I en undersökning av Folkhälsoinstitutet (1997) framkom att en stor del av skolorna inte känner till eller använder Folkhälsoinstitutets, Skolverkets, RFSU:s eller RFSL:s skolmaterial i undervisningen, trots att många respondenter säger sig sakna bra material till undervisningen.

Vi har inte hittat svenska studier med samma syfte som vårt, det vill säga att studera diskurser inom sexualundervisning till ungdomar.

3.2 USA

I USA finns mycket forskning på området sexualupplysning till ungdomar, men den är mestadels inriktad på att utvärdera effekterna av olika typer av sexualundervisningsprogram, främst avhållsambaserade (Trenholm, Devaney m.fl. 2008/Wier m.fl. 2000). Dessa forskare menar att vissa resultat pekar på att den sortens program sänker ungdomarnas kunskapsnivå om preventivmedel jämfört med dem som får comprehensive undervisning (Trenholm, Devaney m.fl. 2008) och andra anser att den i en jämförelse endast kan uppvisa signifikanta effekter om den ges i små grupper till flickor som är oskulder (Silva, 2002). Douglas Kirby (Patton, 2006) undersökte 250 olika sexualundervisningsprogram och kom fram till att inga abstinence-only-program minskade förekomsten av vare sig tonårsgraviditeter eller könssjukdomar, som ju är deras syfte.

Vi fann även forskning som utvärderar effekter av avhållsamhetsprogram med hjälp av att jämföra olika variabler, som till exempel föräldrars involvering i ungdomarnas sexualupplysning samt huruvida deltagarna var oskulder eller inte (Silva, 2002).

Vi har hittat två forskningsrapporter som haft liknande syfte som vi, det vill säga att diskursivt analysera data som berör ungdomar och sexualupplysning. Den ena är en undersökning av Laina Y Bay-Cheng (2003): *The Trouble of Teen Sex: the construction of adolescent sexuality through school-based sexuality education*. Hon undersöker hur sexualundervisning i skolan förmedlar diskurser om hur ungdomars sexualitet förväntas vara och att dessa faller inom heteronormen

Den andra är en avhandling av Sharyn Pearce: *Sex and the cinema: what American Pie teaches the young* (2006). Pearce har gjort en diskursanalys på American Pie-filmtrilogin och finner att filmerna kan ses som sexualundervisning för ungdomar. Det är dock en väldigt snäv bild av sexualitet och relationer som förmedlas och den är uppenbart heteronormativ.

3.3 Kommentarer

Vi har i detta kapitel valt att inte vara alltför utförliga i beskrivningen av de enskilda forskningsrapporter vi läst av två skäl, dels för att det finns få tidigare studier med samma syfte som vår studie, och vi har därför inte så mycket att jämföra med eller bygga vidare på, och dels så är vårt empiriska material till stor del baserat på forskning inom området sexualupplysning för ungdomar och vi har därför valt att använda material från forskningsrapporter som underlag i resultat och analys.

4. Metod

4.1 Metodval

Vi har valt att göra en kvalitativ studie. Som metod för insamling av en mindre del av vår empiri har vi valt att göra två intervjuer. Största delen av vårt grundmaterial är texter i form av olika policydokument, kursplaner och tidigare forskning. Vi analyserar texterna med hjälp av diskursanalys och intervjuerna kan ses som kompletteringar till dessa texter. Vi ansåg det vara intressant att få höra ”verkliga” utsagor och i dessa få en chans att ställa frågor och diskutera mer ingående än man kan göra när man läser en text. Nedan följer en förklaring på våra metodologiska utgångspunkter gällande intervju som metod samt diskursanalys.

4.1.1. Kvalitativ metod och diskursanalys

Den kvalitativa forskningens förståelseform är förenad med en alternativ syn på social kunskap, verklighet och sanning inom det samhällsvetenskapliga forskningsfältet. Man vill tolka meningsfulla relationer istället för att objektifiera kvantitativa data (Kvale, 1997). När det handlar om kvantitativa metoder som till exempel enkäter, finns det en mängd standardtekniker och regler både för genomförande, analys och presentation. Men gällande intervjuforskning finns det i princip inga gemensamma regler. Forskningsintervjun som mänskligt samtal kan se ut på många olika sätt och det finns lika många sätt att analysera en intervju på som det finns att läsa en text. Kvalitativa intervjuer kallas ofta för ostrukturerade eller icke-standardiserade på grund av detta. Denna syn är förenlig med den inom diskursteori (Se avsnittet 5.2 Diskursteori).

4.1.2 Intervju

Enligt Kvale (1997) är forskningsintervjun ett professionellt samtal som bygger på ett vardagligt samtal. Forskningsintervjun är en metod som resulterar i kvalitativa texter istället för kvantitativa data, men forskningsintervjun som metod speglar också alternativa föreställningar om vad samhällsvetenskaplig forskning kan innehålla.

Den kvalitativa forskningsintervjun handlar om att förvärva kunskaper i ett samspel mellan två personer, ett utbyte av synpunkter där man talar om ett ämne som båda finner intressant. Forskningsintervjun är en specifik form av samtal men man kan välja tre olika ansatser menar Kvale. Vi rör oss till största delen inom den så kallade professionella intervjun där fokus ligger på att ha en kritisk uppmärksamhet på det som sägs av den intervjuade. I våra intervjuer söker vi inte finna en sanning, utan olika diskursiva sanningar inom det fält som diskuteras. Vi ser våra informanter som representanter för, och experter på, diskurser som råder inom deras respektive organisationer som de representerar och söker inte argumentera med dem.

4.2 Tillvägagångssätt

4.2.1 Litteratur- internet och databassökning

I ett första skede görs en kunskapssammanställning över lagar, riktlinjer, policydokument, forskning, material med mera inom området för sexualundervisning.

Olika databaser och sökmotorer har använts i syfte att leta material. Även olika organisationer och institut inom hälsa och prevention har sökts igenom. För svenskt material har sökord som används varit *avhållsamhet* i Dagens nyheter, Svenska dagbladet, Göteborgsposten; *Sexualundervisning, grundskolan, sexualupplysning, sex, sexualitet, unga* samt kombinationer av dessa i <http://libris.kb.se/>, www.uppsatser.se/om/c+uppsatser/, Bibliotekskatalogen GUNDA www.ub.gu.se/gunda/, www.google.se/, <http://socialstyrelsen.se/>, www.skolverket.se/, www.regeringen.se/, <http://rfsu.se/>.

För det amerikanska materialet har sökorden *Youth, education, sexuality, sex education, policies, USA* samt kombinationer av dessa i sökts i Gus databaser

<http://www.ub.gu.se/sok/databaser/amnen/> listade under socialt arbete:

Social Service Abstracts, till exempel databasen CSA/Proquest

Bibliotekskatalogen GUNDA www.ub.gu.se/gunda/, www.appam.org/home.asp Association for Public Policy Analysis and Management, www.google.se/, <http://scholar.google.se/>.

4.2.2 Personliga kontakter

I syfte att söka samarbete med RFSU och IPPF skickades e-mail till personal genom deras respektive hemsidor. På så sätt fick vi kontakt med Informant, PPNY och Hans Olsson, RFSU. Vi gjorde sedan en intervju med Informant, PPNY, på hennes kontor i NY 2008-10-14 och en telefonintervju med Olsson 2008-10-08.

4.2.3 Urval

När vi började vårt arbete hade vi en utgångspunkt i att vi skulle undersöka de nationella riktlinjerna som styr den svenska och amerikanska skolans sexualundervisning, motsvarande lärandemål och kursplaner för varje årskurs. Dyligt visade sig inte existera och vi var därför tvungna att rikta in vårt arbete på andra områden. Vi valde att avgränsa detta till att handla om diskurser.

Vår målpopulation, det vill säga det vi skulle vilja studera utan några reservationer för vad som är praktiskt genomförbart, är i princip alla dokument som styr sexualundervisningen samt sexualupplysning i Sverige och USA samt forskning på området. Det är med andra ord ett enormt område och inte praktiskt genomförbart inom ramen för vår c-uppsats.

Vår rampopulation, det vill säga det som vi har möjlighet att studera, har vi avgränsat till:

USA

- 4 forskningsrapporter om avhållsamt program
- 1 forskningsrapporter om policys som berör sexualundervisning
- 1 federal lagtext om innehållet i avhållsamt program

Sverige

- 1 läroplan för grundskolan
- 1 rapport från Folkhälsoinstitutet om ny folkhälsopolitik enligt regeringens proposition
- 2 rapporter från Skolverket om sexualundervisning och 1 referensmaterial för sexualundervisning

4.2.4 Intervju

I ett andra skede gjorde vi, semi-strukturerade intervjuer i informationssyfte med två representanter för liknande organisationer i Sverige och USA. Intervjun i Sverige genomförs via telefon med Hans Olsson, 1 timme, medan intervjun i NY genomförs på Informants kontor 1 timme inklusive en kvarts rundtur i lokalerna. Båda informanterna hade i förväg fått ca 10 frågor e-mailade till sig (se bilaga 2 och 3) och intervjuerna kan båda beskrivas som semistrukturerade och öppna då de i förhand ställda frågorna användes snarare som utgångspunkt för vidare diskussioner. Vi lyssnade igenom inspelningarna ett flertal gånger för att sedan transkribera de delar där vi tyckt oss hitta de teman vi sedan använt i analysen.

4.2.5 Diskursanalys i praktiken

Vi har valt att analysera intervjuerna diskursivt, vilket innebär att vi letat efter teman inom sexualupplysning för ungdomar, det vill säga specifika attityder eller förhållningssätt som berättar hur man ser på olika saker inom detta område. Konkret innebär detta att vi ställer oss frågor om hur man pratar om sexualundervisning för ungdomar, hur framställs sexualitet i de texter vi läser, vad ser vi för likheter och skillnader i det svenska respektive det amerikanska materialet?

Vi har valt att analysera empirin på detta sätt:

1. Leta teman inom sexualundervisning till ungdomar genom bearbetning av texten
2. Analysera och jämföra dessa teman
3. Diskuterat eventuella konsekvenser av olika teman för sexualundervisning till ungdomar.

4.3 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet hör egentligen hemma i kvantitativ metod, då det handlar om förmågan att mäta det man avser att mäta, hur pålitliga resultaten är med avseende på upprepade mätningar respektive hur pass man kan generalisera sina resultat (Lilja, 2005). Men några aspekter kan ändå användas i vårt sammanhang. Reliabiliteten kan till exempel också handla om att frågorna ska vara tydligt formulerade, så att det inte ska vara öppet för så

mycket tolkningar. Validitet kan vi använda genom att vi tittar på intervjufrågorna ur perspektivet hur väl de överensstämmer med vad vi försöker få reda på. Generaliserbarhet kan vi använda i analysen av vårt material och hur pass vi kan generalisera våra resultat.

4.3.1 Intervju

Kvale talar om förutsättningsmedvetande, vilket innebär att den kvalitativa forskningsintervjun bör ha som mål att samla in breda och förutsättningslösa skildringar av de diskuterade temana under intervjun. Intervjuaren ska visa lyhördhet både för vad som sägs och inte sägs samt vara nyfiken och visa öppenhet för oväntade svar och åsikter. Frågorna som ställs ska inte vara alltför färdigformulerade på förhand utan en förutsättningsmedveten intervjuare är självkritisk. Det är lätt att vara självkritisk i efterhand, vilket vi ser nu att vi bör vara när vi ser över våra intervjufrågor. I många av frågorna lyser våra åsikter och värderingar igenom och formuleringarna är ganska långa. I intervjun med Informant, PPNY, är fråga 6 (se bilaga 1) inte helt förutsättningslös. Vi beskriver att vi redan kommit fram till ett visst resultat som är att sexualundervisningen inte fungerar, och ifrågasätter detta. Informant får stå till svars för något som vi redan på förväg vet inte är dennes fel eller ansvar.

Då intervjun med Informant, PPNY, fördes på engelska var det aningen svårare för oss att föra en diskussion på samma nivå som med Olsson. Vi hade dock ungefär samma frågor till de båda och kunde därför ändå föra en bra diskussion på engelska. Något som däremot var till Informant-intervjuns fördel var att den var personlig och inte per telefon som med Olsson, då man inte har samma möjlighet till tolkning av reaktioner och dylikt. Men då vi till största del var intresserade av de attityder som förmedlades ur ett informativt syfte var detta inte så stor förlust. De båda informanterna verkade vana vid denna typ av situationer och kändes naturliga i samtalet. Då de båda befann sig i sina respektive egna miljöer kan detta också ha haft en betryggande effekt.

4.3.2 Diskursanalys

Diskursanalys ser på allt material på samma nivå, till skillnad från till exempel vad som i traditionell metodundervisning betonas värdering av källor, där det är stor skillnad i trovärdighet mellan en statlig utredning och en kvällstidning. Diskursanalys bygger ju på antagandet att alla typer av material gör anspråk på att säga något om verkligheten och därigenom tala om sin sanning. Att tala om snedvridning av forskningsresultat på grund av systemiska procedurfel i urval, insamling och analys blir därför inte lika aktuellt i diskursanalys, då den främsta uppgiften snarare består i att förklarar den valda diskursen, motivera valet av den samt diskutera konsekvenserna för studien av detta val (Börjesson & Palmblad, 2007). En annan åsikt är att man ska försöka sätta parantes kring sig själv och sin egen kunskap så att ens värderingar inte överskuggar analysen. Detta är svårt då man är del av den kultur man undersöker och delar många av de diskurser man hittar. Därför viktigt att diskutera och redogöra för ens förhållande till de undersökta diskurserna och vilka konsekvenser som ens undersökning kan få (Jørgensen & Philips, 2000).

Vår urvalsprocess, förförståelse med mera påverkar vilka diskurser vi hittar och väljer att behandla. Till exempel hade vi ganska motsträviga synpunkter på avhållsamhetsdebatten och hittade gärna forskning som undersökte avhållsamhetsundervisning. Vårt val av organisationer att intervjua är också en indikation på vilket perspektiv vi har. Vi har helt enkelt valt material efter intresse och vad vi anser passa vårt syfte, så vårt urval blir personligt präglad. Vi tror dock inte att detta är någon nackdel, utan kan snarare ses som en avgränsning.

4.3.3 Kommentarer

Med bakgrund till våra resonemang i ovanstående avsnitt kring validitet, reliabilitet och generaliserbarhet kan vi se att vissa av våra intervjufrågor saknar förutsättningsmedvetande som är ställt i relation till validitet. Intervjuerna var dock i informationssyfte och är därför inte subjektiva, varför detta kan ses som ett mindre problem.

När det gäller vårt urval av material och informanter vittnar de om att vår reliabilitet kan ifrågasättas med tanke på att vi valt att vinkla materialet till att handla mycket om avhållsamhetsaspekterna av sexualundervisning då det är det som intresserat oss och det som vi medvetet sökt efter. Inom ramen för en c-uppsats hade vi dock förmodligen inte haft utrymme att göra en fullständig analys där även comprehensive sexualupplysning undersöks lika ingående.

Vi har inte undersökt alla enskilda stater i USA, som ju alla har olika policys kring sexualundervisning, utan endast tittat på nationella lagar och riktlinjer. Därför kan vi inte generalisera vårt resultat till att gälla hela USA:s sexualundervisning, utan endast inkludera de mål den amerikanska staten har med sexualundervisningen sett utifrån lagarna om den.

4.4 Etiska frågor

Vi har i våra intervjuer tagit hänsyn till Vetenskapsrådets Forskningsetiska principer (www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf). Utifrån de fyra huvudprinciperna informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet har vi följt rekommendationerna. Vi meddelade våra informanter om vilken roll de skulle få i undersökningen, att deras medverkan var frivillig, att eventuellt känsliga uppgifter behandlas konfidentiellt och att det insamlade materialet endast kommer att användas inom ramen för vår uppsats. Våra informanter tillfrågades om deras namn fick förekomma i vår uppsats eller om de ville vara anonyma och de fick se över de delarna av texten där de förekom. De erbjöds även en kopia av uppsatsen i färdigt skick. Då våra intervjuer inte handlade om att undersöka informanternas livsvärldar utan låta dem vara informations- och attitydförmedlare för sina respektive organisationer, fanns inte samma behov av etiska överväganden att ta ställning till som när intervjufrågorna berör informationernas personligheter och åsikter.

5. Teori och angreppssätt

5.1 Teoretisk referensram och angreppssätt

Vårt valda angreppssätt faller inom ramen för en narrativ och konstruktivistisk teoretisk referensram. Narrativ därför att vi utgår ifrån att verkligheten är tolkningsbar och vårt insamlade material är delar av en verklighet, den vi väljer att tolka och analysera, men inte desto mindre anse vara en giltig version. Konstruktivistisk därför att vi ser olika fenomen som samhällseliga konstruktioner och tolkar och dekonstruerar dem därefter. Vi har alltså inte en positivistisk utgångspunkt då vi inte letar efter en ”sanning” utan snarare olika perspektiv (Thomassen, 2007).

När det gäller vår modell för teoribildning kan man välja att tolka vårt angreppssätt utifrån olika utgångspunkter. Då vi har hittat vissa teman i empirin är det *induktion*. Men vi har även hittat teman utifrån vissa teoretiskt begrepp, vilket är *deduktion*. Sammantaget blir detta ett *abduktivt* arbetssätt, som innebär att man arbetar kombinerat både induktivt och deduktivt (Thomassen, 2007).

5.2 Diskursteori

5.2.1 Teoretisk grund

En diskurs är en grupp av utsagor (Thomassen 2007), som sammanhänger med kulturella eller sociala fält och som sedan aktiveras av personer genom deras språk och uttryck. Michael Foucault var den första att utveckla diskursanalysen som teori och metod. Foucault menade att diskurser har sanningseffekter genom att de talar om vad som görs sant och därmed även sätter gränser för vad som är tänkbart och görbart inom ramarna för den accepterade sanningen och för vem det är görbart (Börjesson & Palmblad, 2007).

Diskursanalys har en grund i en språkfilosofi som kommer från strukturalistiska och poststrukturalistiska antaganden om att vårt tillträde till verkligheten alltid går genom språket. Med hjälp av språket skapar vi representationer av verkligheten och den får sin betydelse genom de diskurser vi konstruerar om den. Eller som Steinar Kvale uttrycker det:

”Jaget använder inte längre språket för att uttrycka sig självt; det är snarare språket som talar genom personen. Det enskilda jaget blir ett medium för kulturen och dess språk” (s. 21, Jörgensen & Philips, 2000).

Louis Althusser, Foucaults lärare, kallar denna process *interpellation*, som innebär exempelvis att när vi läser en text och identifierar oss som mottagare, accepterar vi omedvetet de attribut som textens författare vill förmedla till oss. Denna teori har fått en del kritik av forskare som inte anser att vi som mottagare är så passiva att vi inte skulle kunna se igenom budskapet och stå emot interpellationsprocessen (Jörgensen & Philips, 2000).

Även Foucault hade teorier om språkets inverkan. Han menade att språket inte bara är en avspegling av omvärlden utan en skapare av bilder av vad som är verkligt och betydelsefullt i livet. Det hjälper och tillåter oss och andra att skapa vår identitet och självuppfattning genom de kategoriseringar som skapas och som människor placeras in i. Foucault talade om att detta skapade en normaliseringsprocess genom att dela in folk i olika fack. ”*Det accepterade beteendet internaliserar oss så att vi självmant och frivilligt följer normen.*” (s. 46, Ambjörnsson, 2006), vilket Foucault menar är en sorts maktutövning som kännetecknar dagens västerländska samhälle. Tidigare var man rädd för att bli offentligt piskad eller stenad medan man idag är rädd för att inte passa in. Det är ett exempel på hur samhällets normsystem har införlivats i individen (Ambjörnsson, 2006).

Diskursanalys har sin grund i ett socialkonstruktivistiskt synsätt. Detta synsätt vilar på ett antal antaganden, enligt Viven Burr, varav några är:

- En kritisk inställning till självklar kunskap. Vår kunskap om världen är en produkt av vårt sätt att kategorisera världen och inte en spegelbild av den. Det finns alltså ingen objektiv kunskap.
- Vår syn på kunskap och på världen är präglade av vår kulturella och historiska bakgrund och uppkommer i ett socialt sammanhang och blir på så vis en social konstruktion. Detsamma gäller våra identiteter – de är inte ”äkta” eller inneboende i oss från början, utan skapas i sociala processer.
- Vi skapar tillsammans kunskap genom social interaktion. Det vi skapar blir vår sanning och gränsar då samtidigt mot det vi inte accepterar som sant (Jørgensen & Philips, 2000).

5.2.2 Användningsområde

Laclau och Mouffe menade att en diskurs är konstitutiv för det sociala och diskursteori syftar till en förståelse av det sociala som diskursiv konstruktion genom att kartlägga hur omvärlden framställs och vilka sociala konsekvenser det får. Den grundläggande idén är att sociala fenomen aldrig är färdiga eller heltäckande eftersom betydelsen av dem aldrig kan fixeras då det ständigt kommer nya idéer och ”sanningar”. Sådana element som är öppna för tillskrivningar av olika definitioner, det vill säga som olika diskurser försöker ge innehåll åt på sitt sätt, kallas *flytande signifikanter*. Denna process leder vidare till *artikulation*, att begreppen ges mening först när de sätts i relation till annat - begrepp i sig har ingen egen mening (Jørgensen & Philips, 2000).

Diskursanalys är en bred och öppen metod, som gör det möjligt för forskaren att hitta alternativ till de traditionella tolkningarna inom olika områden. Ambitionen är inte att försöka bekräfta de etablerade "sanningar" som redan finns eller att befästa en redan accepterad "verklighet", utan att lyfta fram och beskriva alternativa sätt att förstå dessa sanningar eller verkligheter (Forkby, 2007).

5.2.3 Analysverktyg

Som verktyg i vår diskursiva analys använder vi oss av Gayle Rubins värdehierarki-modell, som sätter upp diskurser och motdiskurser inom sexualitet. I sin värdehierarki, som är formad som ett hjul med en inre och en yttre cirkel, placerar hon in olika sexuella handlingar på olika platser beroende på vilken status de har i samhället, där den inre cirkeln står för den heterosexuella normaliteten och den yttre för det avvikande (Ambjörnsson, 2006). På samma sätt ämnar vi dela in våra funna diskurser, fast för attityder och förhållningssätt inom sexualupplysning, en för respektive land Sverige och USA. Det vill säga vilka diskurser vi finner som är de "önskvärda" och vilka vi ser som har lägre "status" eller motverkar de rådande. Se exempel nedan på hur normen i USA ser ut och vad som hamnar utanför:

USA

Norm	Avvikande
Oskulden i fokus	Likvärdig information till alla
Heteronorm	Allt är normalt-norm

I resultatdelen presenterar vi diskurserna vi funnit och i analysdelen tar vi oss an dekonstruktionen av dem.

Då vi som tidigare nämnts rör oss inom den konstruktivistiska tankevärlden ser vi inte detta som en förteckning över någon sanning i samhället utan som föränderliga diskurser som vi finner i de respektive samhällsklimaten just nu.

5.3 Sammanfattning

Vårt valda angreppssätt faller inom ramen för en konstruktivistisk teoretisk referensram. Vårt arbets sätt kan sägas vara abduktivt då vi har hittat vissa teman i empirin, vilket är induktion men även hittat teman utifrån vissa teoretiskt begrepp, vilket är deduktion.

Vi har analyserat vårt material diskursivt. Diskursteori syftar till en förståelse av det sociala som diskursiv konstruktion genom att kartlägga hur omvärlden framställs och vilka sociala konsekvenser det får. Utifrån denna syn har vi kunnat kartlägga diskurser vi funnit i vårt material och det är således inte det diskursiva angreppssättet som har bidragit med de specifika temana vi plockar ut.

Som verktyg i vår diskursiva analys använder vi oss av Gayle Rubins värdehierarki-modell genom att ställa upp först diskurserna vi hittar som normaliserande och sedan hitta motsatspar som visar på en avvikande diskurs. På så sätt kan vi se konsekvenser av de normaliserande diskursernas förhållningssätt på konkret social nivå.

6. Resultat

Vi har delat in vår analys enligt olika teman som vi funnit i vårt material inom vår diskursordning sexualupplysning för ungdomar. Vi använder Rubins modell och ställer dem i Normalt- respektive avvikande. Våra funna teman är:

USA:

Oskulden i fokus

Heteronormen

Moralism

Sverige:

Likvärdig sexualundervisning till alla ungdomar

Allt är normalt

Vi har valt att förhålla oss till de geografiska kontexterna genom att dela upp och beskriva dem i detta avsnitt och sedan jämföra dem i analysdelen. Denna del blir således en presentation av de diskurser vi funnit i USA och Sverige och en förklaring om hur de tar sig uttryck i de respektive kontexterna.

Vår empiri är grundad på lagar, policys, riktlinjer och forskning gällande sexualundervisning i USA och Sverige. I USA är dessa *The Effectiveness of school-based sex education programs in the promotion of abstinent behavior: a meta-analysis* av Silva (2006), *Changes in formal sex education 1995-2002* av Duberstein Lindberg m.fl. (2006), *Impacts of Abstinence Education on Sexually Transmitted Diseases* av Trenholm, Devaney mfl (2008), *Sex Education and Other Programs That Work to Prevent Teen Pregnancy, HIV & Sexually Transmitted Infections* av Advocates for Youth (2008), *Faith-Based versus Fact-Based Social Policy: The Case of Teenage Pregnancy Prevention* av Marx & Hopper (2005), *The Trouble of Teen Sex: the construction of adolescent sexuality through school-based sexuality education* av Bay-Cheng (2003).

I Sverige är det *Prevention av oönskade graviditeter* av Statens folkhälsoinstitut (2001:32), *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet* av Regeringen (1994), *Nationella kvalitetsgranskningar 1999* av Skolverkets (1999), *Till Rektor. Min uppgift är att knyta ihop det. Om kvalitetsgranskningen av tre områden: mobbning och annan kränkande behandling, undervisningen om sexualitet och samlevnad samt tobak, alkohol och narkotika* av Nilsson & Sandström (2001), www.umo.se, *Kärlek känns. Förstår du! Samtal om sexualitet och samlevnad i skolan* av Centerwall (2000).

6.1 Diskurser inom sexualupplysning, USA

6.1.1 Oskulden i fokus

I materialet från USA som behandlar sexualundervisning är det märkbart att man drar en tydlig gräns mellan att vara oskuld och att ha sexualdebuterat. Man använder ofta ”oskuld” som en variabel man undersöker i relation till syftet i sin undersökning:

Demographic characteristics included the following variables: the percentages of females, the percentages of whites, the virginity status of participants, mean (or median) age and categorization of

the predominant socioeconomic status of participating subjects (low or middle class) (s.4, Silva, 2006, vår fetning)

En gemensam utgångspunkt verkar vara att det spelar roll för resultatet huruvida informanterna varit oskulder eller ej. Resultaten i många av undersökningarna visar på att de ungdomar som fortfarande är oskulder när de får sexualundervisning uppvisar bättre resultat än dem som har sexualdebuterat, och därför är det dem man ska rikta undervisningen till. (Silva, 2002).

Det gemensamma i de olika undersökningar som utvärderat avhållsamhetsprogram är att ingen dem tar upp vad oskuld egentligen är. En del skriver *virgin* (Duberstein Lindberg m.fl, 2006), andra skriver *first intercourse* eller *first sex* (Trenholm, Devaney m.fl, 2008) medan ytterligare exempel visar på att båda dessa begrepp används synonymt (Advocates for Youth, 2008).

Delar av syftet med avhållsamhetsundervisning tolkar vi som att man vill få ungdomar att inse att det enda rätta är att vara oskuld tills man gifter sig. Detta baseras på en rad kriterier om sexualitet och samlevnad, se nedan.

6.1.2 Heteronormen

Som tidigare nämnts baseras avhållsamhetsundervisningen i USA på en lagtext med definitioner om vad som ska undervisas om. Nedan följer ett utdrag av dessa:

D. Teach that a mutually faithful, monogamous relationship in the context of marriage is the expected standard of sexual activity

E. Teach that sexual activity outside the context of marriage is likely to have harmful psychological and physical effects (s.256, Trenholm, Devaney mfl, 2008)

I dessa definitioner är en tydlig heteronorm förmedlad; sex och barnafödande har sin plats inom ramen för det monogama äktenskapet, det är den "förväntade standarden". Sex och barnafödande utanför äktenskapet får skadliga fysiska och psykiska konsekvenser.

Heteronormen förmedlas även i federal lag, där det 1996 i "*Defense of Marriage Act*", beslutades att införa restriktioner för användandet av ordet "äktenskap" (http://en.wikipedia.org/wiki/Same-sex_marriage_in_the_United_States). Ordet får sedan dess enbart användas som en beskrivning av äktenskapet mellan en man och en kvinna. Detta trots att två stater för närvarande tillåter samkönade äktenskap.

Avhållsamhetsprogrammen vänder sig tydligt till heterosexuella ungdomar, främst flickor som ju har ansvar för avhållsamhet/prevention då de biologiskt sett har andra sexuella preferenser än killar:

/.../ adolescent men are cast in the role of sexual initiator, adolescent women as sexual gatekeepers. Whereas boys are active and desiring sexual subjects, girls are passive and desired sexual objects. /.../

Adolescent men have at their disposal scripts of agency, initiation, and subjectivity. Adolescent women, on the other hand, are offered scripts of passivity, responsiveness, and objectification. (s. 69 Y. Bay-Cheng, 2003)

Denna tes är från Bay-Cheng (2003) som menar att det finns så kallade scripts, som beskriver roller för hur unga män och kvinnor förväntas vara och att dessa hittas inom heteronormen.

6.1.3 Moralism

En annan tydlig linje i den amerikanska sexualundervisningen är den moraliserande karaktären. Till exempel hittar man nedanstående formuleringar i definitionen av vad man ska förmedla i sexualundervisningen:

B. Teach abstinence from sexual activity outside marriage as the expected standard for all school-age children

F. Teach that bearing children out of wedlock is likely to have harmful consequences for the child, the child's parents, and society (s.256, Trenholm, Devaney m.fl. 2008)

Den kristna högern har alltid haft starkt inflytande på statsmakten i USA (Marx & Hopper, 2005) och i detta fall blev det särskilt tydligt. I och med att Clinton-administrationen ändrade lagstiftningen om välfärdstjänster 1996 (Personal Responsibility and Work Opportunity Reconciliation Act) tillsattes en ”barmhärtigt val”- klausul, en föreskrift som uppmuntrar stater att öka iblandningen av religiösa organisationer i federala program, exempelvis inom socialtjänstens ekonomiska biståndsverksamhet. När sedan president George W. Bush tillträdde intensifierade och utökade han denna klausul till att betona att federala sociala välfärdstjänsters budget ska inkludera även de religiösa institutionerna. Detta var en del i hans religiöst baserade policy-initiativ.

Denna religiösa inblandning i statliga policys har varit tydliga i många av statens ståndpunkter i till exempel abort- och gayfrågor. Marx & Hopper (2005) menar att det tagits ett alltför stort kliv till det religiöst moraliserande från det faktabaserade sociala arbetet, vilket även innefattar sex- och samlevnadsundervisning i skolor och sexuell hälsa- och preventionsarbete inom hälsovården:

This emphasis on abstinence-only-until-marriage education exists without reliable scientific evidence to support it. Most of the studies claiming the effectiveness of abstinence-only-until-marriage education have contained weak evidence, have relied on nonexperimental data, been methodologically unsound, or contained bias. (s. 281, Marx & Hopper, 2005)

Preventions- och sexualundervisningsprogram inte är vetenskapligt baserade utan moraliserande skrämselfpropaganda som ständigt får ökad finansiering, trots att det finns utvärderingar som visar på deras ineffektivitet.

6.2 Diskurser inom sexualupplysning, Sverige

6.2.1 Likvärdig sexualundervisning till alla ungdomar

Riksdagen beslutade år 2003 om en ny folkhälsopolitik med ett övergripande mål ”att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen” (s. 6, FHI, 2005). Bland fokusområdena fanns skolans sex och samlevnadsundervisning och ungdomsmottagningar. Uppsatta mål var bland annat:

- att Skolverket enligt FHI:s önskemål gör en fortlöpande kvalitetssäkring av skolornas sex- och samlevnadsundervisning i sitt arbete med hälsokonsekvensbedömningar
- att ungdomsmottagningarna vidareutvecklar sitt arbete med att öka tillgängligheten för pojkar och unga män (s. 6, FHI, 2005)

I Sverige är det självklart att alla ungdomar ska utbildas. Man gör ingen skillnad på ungdomar och ungdomar, man pratar om individen och ungdomen som en särskilt viktig grupp att arbeta med:

Det är särskilt angeläget att främja sexuell hälsa bland ungdomar. I Sverige råder en positiv och liberal syn på sexualitet och här finns en lång tradition med sexualupplysning och en acceptans av tonåringars rätt till ett sexualliv (s. 9, FHI, 2005)

I läroplanen för grund- och gymnasieskolan (Lpo 94) står det under rubriken ”En likvärdig utbildning” om alla elevers rätt till samma förutsättningar i skolans undervisning och att denna ska innehålla ett brett perspektiv:

Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Skollagen föreskriver att utbildningen inom varje skolform skall vara likvärdig, oavsett var i landet den anordnas (1 kap. 2 §).

Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den skall därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet. (Lpo 94)

I Skolverkets nationella kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisningen på uppdrag av regeringen, betonar man vikten av en sexualundervisning som förmedlar ett mångsidigt perspektiv på sexualitet och relationer:

Intentionen i statliga dokument som rör skolan utgår med självklarhet från att skolans sexualupplysning i sig leder till goda handlingar och ansvarsfulla medborgare (s. 54, Skolverket, 1999)

Med dagens stora informationsutbud skulle sexualiteten behöva ytterligare knytas till våra föreställningar om kvinnlig och manlig sexualitet och kvinnors och mäns syn på kärlek, relationer och samhällsutveckling. (s.93, Skolverket, 1999)

I samma rapport finner man resultatet att de allra flesta elever i grundskolan har någon form av sexualundervisning i åttonde klass. Detta hamnar oftast inom biologiämnet och innefattar då kroppen, puberteten, könssjukdomar, preventivmedel och abort. Vissa skolor har bredare undervisning än så men detta är ett minimum som tas upp på alla skolor (Skolverket, 1999).

Sammantaget kan man säga om målen för sex- och samlevnadsundervisningen i Sverige att den ska nå alla och vara öppen, tillåtande och ämnesövergripande.

6.2.2 Allt är normalt

På den nya ungdomsmottagningen på nätet, www.umo.se skriver man ”*Oavsett om du är ”homo”, ”bi” eller ”hetero” kommer du känna dig hemma och hitta bra tips och råd på sajten*“. Det vill säga, alla är välkomna och alla är ”normala”. Allt är ok när det gäller sex – man tar upp olika sexuella läggningar, olika former av sex, föreställningar om manligt och kvinnligt – och hela tiden betonas och förklaras det naturliga i sexualitet.

I läroplanen för grund- och gymnasieskolan (Lpo 94) står det att “*Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster.*” Det står också att varje elev i skolan ska stimuleras att växa med sina uppgifter och detta är inte så detaljerat beskrivet hur det ska gå till eller se ut. I kursplanerna, som är mer detaljstyrande dokument, är några av målen för biologi att elever efter årskurs nio ska ha kunskap om sexuallivets biologi, preventivmetoder samt sexuellt överförbara sjukdomar. De ska även kunna diskutera kring sexualitet och samlevnad och visa respekt för andra människors ståndpunkter och för olika sorters samlevnadsformer (FHI 2005).

I en kvalitetsgranskning från Skolverket av tre områden, bland annat sex- och samlevnadsundervisningen (Nilsson & Sandström, 2001) beskrivs vissa betonade mål:

./.../arbetet med de grundläggande värdena är en del av det vardagliga skolarbetet. Det är en bas av värderingar som genomsyrar allt arbete i skolan. Därför kan man inte se skolans ”värdegrund” som ett enstaka projekt. Det är en ständig process som pågår i alla sammanhang under hela skoltiden./.../ (s.8, Nilsson & Sandström, 2001)

Värdegrunden behövs för att kunna se en olikhet utan att skapa värdeskalor. Därmed är grundläggande värden som allas lika värde, demokrati, elevinflytande, jämställdhet liksom kön, klass och etnicitet viktiga utgångspunkter när vi arbetar med hälsa. ./.../ Värdegrund har en självklar anknytning till teman som rör relationer, samlevnad, jämställdhet (föreställningar om kvinnligt och manligt, synen på kön etc.) (s.8, Nilsson & Sandström, 2001)

I kursplanerna för de samhällsorienterade ämnena betonas hur viktigt det är att diskutera kring begrepp som identitet, sexualitet, kärlek och jämställdhet (Nilsson & Sandström, 2001). Vi ser alltså en tydlig linje i att man ska ta upp alla aspekter av sexualitet, inklusive värderingar, könsroller och olika former av samlevnad. Allt är accepterat och ”normalt”.

Centerwall (2000) har på uppdrag av Skolverket skrivit *Kärlek känns. Förstår du! Samtal om sexualitet och samlevnad i skolan* som är ett referensmaterial till skolans sex- och samlevnadsundervisning. Han anser att ett viktigt underliggande budskap i sexualundervisning bör vara ”*du är inte annorlunda än andra*”, ”*du är normal*” och ”*du duger*” (s. 97, Centerwall, 2000), då det i adolescensen är av stor betydelse vad andra tycker om och ens självkänsla lätt påverkas (Centerwall, 2000).

7. Analys

I detta avsnitt gör vi jämförelser mellan de två diskursiva klimaten i Sverige och USA för att komma åt vilka teman som är bärande och hur de skiljer sig åt. Vi försöker även sätta in de olika diskurser vi hittat i Gayle Rubins värdehierarkimodell.

7.1 Oskulden i fokus vs. Likvärdig sexualundervisning till alla

Oskuldstemat är enligt Forsberg (2007) relativt obehandlat i svensk sexualitetsforskning, då det beskrivits har det förekommit i hänvisning till något som inte är relevant i en svensk syn på sexualitet, utan något som förekommer i andra länder och kulturer. Detta är mödomshinnans betydelse, som ska vara intakt på bröllopsnatten, vilket bevisas med ett blodfläckigt lakan. Sådana diskussioner har vi ej funnit i det amerikanska materialet, men kanske är det också allmängiltigt, tjejer har andra former av sex istället för att inte förlora oskulden.

I USA rör sig diskursen kring att det är *oskulderna* som ska få till sig sexualundervisning och att det endast är då som det är förebyggande, medan det i Sverige är alla ungdomar. Sedan är inte informationen som ska ut till ungdomarna densamma i USA som i Sverige.

I Sverige har vi inte sett att oskuld skulle vara relevant i fråga om sexualundervisning och dess effekter. I USA är det dock väldigt relevant. Men man kan ju fråga sig vari gränsen består mellan att vara oskuld och sexualdebutant? Vad gäller egentligen som sexualdebut; petting, oralsex, analsex eller bara vaginalsex? Det är en vanlig föreställning att många unga flickor har analsex eller oralsex för att inte förlora oskulden. Men om forskare har samma uppfattning vet vi inte då oskuldsbegreppet ej har definierats eller diskuterats i de undersökningar vi läst.

Trots att sexualundervisningen i Sverige har som mål att vara likvärdig och ha ett tydligt jämlikhetsperspektiv, finns det andra aktörer som påverkar ungdomars syn på sexualitet och samlevnad. En av dem är medier, som när det gäller synen på kärnfamiljen och på kvinnans karriär och yrkesliv förmedlar vissa bilder. Synen må ha ändrats på många sätt men det är fortfarande kvinnans ansvar att ha hand om preventivmedel för att skydda sig (och mannen) mot en oönskad graviditet då varken de unga kvinnorna eller männen ser positivt på tonårsgraviditet, ”*De unga männen säger sig vara livrädda för att ofrivilligt bli pappa men de tvekar inte att ha oskyddat samlag*” (s.38, Socialstyrelsen, 2008). De unga männen har i teorin en uppfattning om att det är bådars ansvar att förebygga en oönskad graviditet men de agerar inte därefter i praktiken (Socialstyrelsen, 2008).

Att kvinnan har huvudansvaret för preventivmedel bekräftas även av en amerikansk studie, som undersökt sexualundervisningens utveckling:

There were some significant differences by gender in both 1995 and 2002. Receipt of formal instruction about birth control methods was significantly less common among males than among females in both 1995 (61% vs. 72%) and 2002 (54% vs. 62%). A lower proportion of sexually experienced males than females had received instruction about abstinence prior to first sex in 1995 (52% vs. 73%) (Duberstein Lindberg, Santelli & Singh, 2006).

Vad detta kan bero på är till exempel att det fortfarande finns en bild kvar av att killar ska vara erfarna och kunniga inom sex och kunna leva upp till ”hingst”-bilden, medan tjejer ska vara de som har ansvaret för preventivmedel och därför är en naturlig besökare på UM. Unga män besöker ej UM i samma utsträckning (Socialstyrelsen, 2008). Detta kan man tänka sig bero på 6 av 10 killar uppger skolan som sin huvudsakliga informatör om preventivmedel och STI och i andra hand Internet, till skillnad från tjejer som uppgav skola och UM som sina främsta informatörer. Den dominerande gruppen som besöker mottagningen är unga kvinnor mellan 16-21, och personalens erfarenhet är det uppenbart att dessa unga kvinnor tar ett stort ansvar för både sina sexuella relationer och för relationer i allmänhet. Ofta söker de hjälp inte bara för sig själva, utan för sina pojkvänner och för sina familjer (UMV).

7.1.1 Sammanfattning

I jämförelsen mellan de rådande diskurserna oskulden i fokus i USA och likvärdig utbildning till alla i Sverige, ser vi att det i målen med sexualundervisningen råder stor skillnad med avhållsamhetsundervisningens syfte att få ungdomarna att inse moraliska normer som till exempel att vara oskulder tills äktenskapet medan detta är helt ointressant i Sverige, där fokus istället ligger på att alla ska ha likvärdig utbildning, som är bred och faktabaserad. Dessa fokus kan ses som motsatspar i en värdehierarki enligt Rubins modell; i USA är att vara oskuld den önskvärda normen och att ha god kunskap om sexualitet det avvikande. I Sverige är det precis tvärtom då moraliserande och fördömande är avvikande förhållningssätt.

7.2 Heteronormen vs. Allt är normalt

Som vi sett i resultatdelen är avhållsamhetsundervisningen i USA reglerad i lag av väldigt heteronormativa kriterier. Man pratar om att sex ska ske inom ramarna för ett äktenskap där termen äktenskap är förbehållet det heterosexuella paret. Bay-Cheng (2003) har undersökt diskurser som förmedlas i sexualundervisningen och menar att dessa är väldigt heteronormativa:

The delineation of normal and deviant sexualities by SBSE is exacting at the behavioral level, as well—normality is located within a monogamous, coitus-centered relationship between a man and a woman, both of whom generally conform to conventional gender roles. To be queer—to be different, outside the norm—is to be suspect; heterosexual hegemony serves not only to contain gay sexuality but also to pathologize almost any onconformity /.../ heterosexuality is packed with additional sets of expectancies that shape adolescent sexual behaviors and relationships (s. 67, Y. Bay-Cheng, 2003)

Informant, PPNY, menar att medias bild av sexualitet skiljer sig radikalt från den som förmedlas i skolans sex- och samlevnadsundervisning och det ungdomarnas föräldrar förmedlar. I media är allt tillåtet, där kan ungdomarna se många exempel på avvikelser från heteronormen. Detta bidrar till att skapa förvirring och ambivalens hos ungdomarna.

It's a lot less open in general because I think there's a lot of social conservatism. It's this weird dichotomy because on the one hand we have the media where there's tons of sex and sexuality in the media, let's use it to sell products, just watching MTV and movies, television shows, and it's like OK

in the media, kids see it all the time but yet they can't talk about it openly and learn about it. /.../ so it's hard to say it's one societal view cause like I said before it really depends on where you go and what area in the country you are in and what the culture is like in that area (Informant, PPNY, 2008-10-14).

Det finns en stor diskrepans mellan hur media porträtterar sex, tidningar tv och internet svämjar över av sex medan när man inte får lov att som ung prata om det med vuxna till exempel i skolan, detta försöker PPF ändra genom att normalisera hur man pratar med unga om sex.

that's what we try to do here, normalize it, make it more like this is a normal part of human life, and you know in order to stay healthy you have to talk about it openly and accurately (Informant, PPNY, 2008-10-14).

Informanten betonar dock att det finns en fara i detta; till exempel kan man inte på sina kliniker ha broschyrer om hur sex går till liggande framme då konservativa skulle kunna använda detta i sin propaganda som ”se här, ni uppmuntrar ungdomar att ha sex”. Detta är en generell kritik från konservativt håll mot alltför upplysande sexualundervisning, att man genom information om till exempel preventivmedel uppmuntrar ungdomar till att ha mer sex.

Men även om det finns tendenser som visar på att populärkulturen börjar ifrågasätta heteronormen, så lever fortfarande rester kvar. Pearce avhandling om American Pie-filmerna visar på att filmerna ger en bild av att vara en ”rolig sexfilm för ungdomar” och har väldigt många underliggande budskap som har sin grund i en heterosexuell norm för kärlek, sex och äktenskap, ungefär som 50-talets sexmanualer, där sex i princip undveks till förmån för moralpredikan. Det är inte bara en serie filmer om ungdomar och deras inträde i vuxenlivet, utan en förmedlare av ideologier och normer, eller som Pearce själv uttrycker det ”*teen film is the principal massmediated discourse of youth.*” och kanske just därför en effektivare förmedlare av sexualundervisning än skolan, då utgångspunkten är harmlös underhållning.

Vad som blir tydligt i dessa filmer är att det är en heteronormativ ideologi som porträtteras. Manlig homosexualitet berörs till den grad att det uppstår en pinsam och ”äcklig” situation som snabbt ska glömmas bort, tjejen som antyder att hon har haft sex med andra tjejer blir exotisk och troligen flera pojkars sexfantasi, tjejer porträtteras som ”rätt” och ”fel” sort i valet mellan vem man ska gifta sig med och framförallt så är sex något som har sin plats i det monogama, heterosexuella äktenskapet;

the film guides boys to become like their heterosexual, middle-class fathers. (s.372, Pearce, 2006)

The rites of passage that induct the American man into all-American family life now appear to involve a socialisation into consumer and corporate culture. So the movie does not just shape adolescent behaviour and consolidate teenage identity via the acquisition of romantic and sexual knowledge, but it presents marriage as a goal as well—interestingly at a time when large numbers of Americans and others do not marry at all, and there are exceptionally high divorce rates. (s.373, Pearce, 2006)

Pearce menar alltså att trots att American Pie-filmerna porträtteras som ”rolig, oskyldig sexfilm för ungdomar” är den inom väldigt strikta ramar – nämligen heteronormen. Vidare betonar hon vikten av att förstå betydelsen av filmers och andra mediers inverkan på ungdomars uppfattning av samhällets rådande sexualitetsnorm och att skolan, som låt vara är den viktigaste, ändå måste ses som en av flera instanser där ungdomar lär sig om sexualitet.

I Sverige är budskapet ett annat. Här är alla normala och man ska diskutera jämställdhet, genus och alla aspekter av sexualiteten integrerat i olika ämnen i skolan enligt läroplanen (Lpo94) och Folkhälsoinstitutets mål mot en förbättrad sexualupplysning för ungdomar (FHI, 2005). Hans Olsson, RFSU förmedlar en bild av att vuxna har olika uppfattningar om hur ungdomar har sex och ofta uttrycker en viss oro i sina resonemang kring ungdomars sexvanor och att man dessutom diskuterar på olika sätt beroende på vilka ungdomar man pratar om:

Vuxna är oroade över att svenska tjejer har för mycket sex, har sex fast de inte vill, medan de oroar sig för att invandrartjejer har för lite, för sent. /.../ Det finns föreställningar bland vuxna att ungdomar har sex mot sin vilja, på fyllan och att man egentligen inte ville, men det är inte sant. De flesta gjorde det för att de ville, sen kan de tycka att det kanske inte var så bra, men att det var spännande.

Vuxna lägger värderingar i hur ungdomars sex ska vara. Man ska sexualdebutera i rätt ålder och då vara nykter, inte vara för hårt hållen hemifrån men inte heller för lössläppt. Detta bekräftas även av Gisela Helmius undersökning *Mogen för sex* (1990), där hon kommer fram till att ungdomar generellt sett inte har sex förrän de känner sig mogna för det, trots föreställningar om motsatsen.

Vad är skolans uppgift då? Man vill sätta en norm som är lika för alla och RFSU:s norm är att man ska få välja själv. Vilka normer styr våra val? Värdegrunder, normer. Man tar ej med kondom för då är man lösaktig eller har könssjukdom. Är alltså inte så lätt som det verkar. Krävs mer diskussioner kring sådana frågor i undervisningen. Andra frågor handlar om identitetsskapande, hur man skapar kön, hur påverkad man är av allmänna uppfattningar. De ställer inte de frågorna specifikt men man kan läsa mellan raderna. Då måste man som lärare kunna snappa upp det och ta upp även de känsliga frågorna (Olsson, 2008-10-).

Även Centerwall (2000) slår hål på myten om att många ungdomar sexualdebuterar i onyktert tillstånd genom att titta på resultat från undersökningar från 1989 och 1999 där detta undersökts. En jämförelse av siffrorna i undersökningarna visar att andelen ungdomar som har sex i onyktert tillstånd sjunkit.

15-åringar kan säga att det är mycket värre nu när de pratar om 12-åringarna, att "när vi var 12 så var det inte så här". Man har liksom ett väldigt eget och vad ska man säga, vuxet perspektiv. En annan sak man kan höra att det pratas om bland vuxna är att de (ungdomarna, vår anmärkning) har så avancerat sex, men vad är det egentligen? Oftast menar man då oralsex och analsex. Men vaginalsex då? Rent tekniskt så är det en väldigt avancerad teknik, men det pratar man aldrig om som det avancerade, det ses som det normala (Olsson, 2008-10-08).

Ungdomar anammar ofta vuxenvärldens synsätt när de blickar tillbaka på sina yngre år. Ungdomarna ser det som att de hade koll på vad de gjorde när de var yngre samtidigt som de tror att andra inte har den kollen som de hade eller har. När man som vuxen ser tillbaka på sina tidiga sexuella erfarenheter upplever man att man inte hade velat vara utan dem, även om det kanske inte varit så "bra", för ofta ser man tillbaka på sina tidigare erfarenheter som något som har präglat en på ett positivt sätt.

En annan forskare som kritiserar föreställningar om ungas sexualvanor är Hammarén, som menar att forskning och diskussioner rörande ungdomars sexualvanor ofta utgår ifrån problem som tillskrivs ungdomars sexualitet, exempelvis att tonårsaborter och könssjukdomar ökar. Hammarén var själv del i genomförandet av en enkätundersökning i projektet *Ungdom, kön*

och sexualitet med syfte att undersöka ungdomars värderingar gällande sexualitet och kön bland ungdomar i 9:an och 3:an på gymnasiet. Det uppstod vissa svårigheter i samband med utdelningen av enkäten, då tillstånd krävdes från berörda myndigheter samt att en del personal motsatte sig att enkäten delades ut på grund av dess "känsliga" innehåll. Det som oftast uppfattades som stötande var en fråga om analsex, då vissa ansåg att en sådan fråga kan väcka intresset hos de unga eller legitimera handlingen eller som en personal sa att man: "bör skydda eleverna från frågor om analsex". Då undersökningen delvis syftade till att undersöka vilka faktorer som påverkar ungdomars attityder kring sex och samlevnad, är sådana uttalanden bra exempel på det. (Hammarén, 2002).

7.2.1 Sammanfattning

Ännu en gång kan vi se skillnader i förhållningssätt i USA och Sverige. I USA är det en tydlig heteronorm som förmedlas i sexualundervisningen, äktenskapet är för man och kvinna och det är inom denna heliga union som sex har sin plats. I Sverige har trenden de senaste åren gått åt motsatt håll då det i riktlinjer gällande sexualundervisning skrivs in mer och mer om att ungdomar ska lära sig om olika samlevnadsformer, jämställdhet och kön.

Det är dock inte bara skolan som spelar en roll i sexualupplysning för ungdomar. I USA tar media ibland stora kliv från heteronormen och bidrar då till förvirring bland ungdomarna då de i skolan inte ges utrymme att diskutera sådana saker utan endast får lära sig äktenskapliga aspekter av sex. I Sverige där klimatet är mycket mer öppet för diskussion kring alla aspekter av sex och samlevnad är det inte lika stor diskrepans jämfört med media. Det råder dock ändå fortfarande vissa föreställningar om ungdomar och deras sexvanor, vilket dock visar sig inte stämma i flera undersökningar.

I enlighet med Rubins modell kan vi här än en gång sätta upp de rådande diskurserna i USA och Sverige som motsatser – heteronormen i USA och Allt är normalt-normen i Sverige. I USA är heteronormen det önskvärda och normerande och allt som är utanför den bilden är avvikande och fel. I Sverige har vi en tydlig Allt är normalt-norm som förmedlar öppenhet och acceptans för det annorlunda och det ses som väldigt förlegat att förmedla en heteronorm.

7.3 Moralism

I USA fick införandet av avhållsamhetskriterierna i lagen om avhållsamhetsprogram konsekvenser för vad skolor valde att undervisa om då de endast fick finansiellt stöd om de följde kriterierna. Många skolor som hade låg budget valde därför av finansiella skäl avhållsamhet som fokus i sexualundervisningen (Kirby & Scales, 1981). Exempel på forskare som jämfört religiöst baserad sexualundervisning med faktabaserad i relation till statlig policys är Shaalma, Abraham m.fl. (2005). De kom fram till följande slutsats:

Young people are less likely to have unprotected sexual intercourse if they have acquired a variety of social skills relevant to dealing with romantic and sexual relationships. /.../ Theory- and evidence-based programs designed to promote such skills and modified on the basis of effectiveness evaluations are most likely to have an impact on the rate of pregnancies and sexually transmitted infections among

young people. Yet, such programs may not be used in schools because of policy and cultural constraints. When this is the case, optimally effective health promotion cannot be delivered. (s. 259, Shaalma, Abraham m.fl. 2005).

Denna åsikt, det vill säga att det krävs faktabaserad, comprehensive sexualundervisning istället för moraliserande skrämselfpropaganda är något som vi både läst i våra undersökta forskningsrapporter från USA som utvärderat avhållsamtprogram (Trenholm m.fl. 2008, Wier m.fl. 2000) och uttryck även av vår informant på PPNY:

In terms of sex education, the majority of the Americans, if you interview parents, say that they support comprehensive sex education, that they want their kids to learn about abstinence, but you know they also want them to learn about contraceptives, and you know like condom use to protect against STD:s. But it's just that there's this very vocal minority of very conservative people who have a lot of influence on the people who are in office right now and the federal government and you know, right now they have a lot of power because their guy's in office.

All the major medical associations, all support comprehensive sexual education for youth. There's very much a divide between science and religion. /.../ Another thing is it's hard for politicians to talk about because they're afraid that it's gonna make them look bad to voters, not realizing how much support there is for it (Informant, PPNY, 2008-10-14).

Informanten menar med andra ord att den högljudda kristna högern är en minoritet men att de lyckas få sin vilja igenom på grund av att majoriteten, som stöder comprehensive sexualundervisning är alltför tyst. Å andra sidan har vi politiker, som har makten att förändra de policys som bestämmer dessa frågor, men då de inte hör annat än den högljudda kristna högern, får de lätt uppfattningen att det är hela det amerikanska folkets vilja.

Bay-Cheng (2003) menar att sexualundervisningen spelar en signifikant roll i att guida ungdomar i deras sexuella beteende. De normer som här förmedlas är baserade på ett antagande om att ungdomar i adolescensen är översexuella och att deras liv är drivna av sexuell lust och impulser, vilket betyder att man ser på adolescensen som helt styrd av biologi och där den sociala kontexten endast spelar en kompletterande roll. Syftet med sexualundervisningen blir alltså att underkva ungdomars översexualitet. Läran om sex blir en lära om skuld, och i förlängningen en lära om att handskas med sin skuld. De diskurser hon finner i sin undersökning sammanfattas nedan:

(1) SBSE attends exclusively to the dangers and risks associated with teen sex;
(2) SBSE reifies narrow definitions of normal teen sex as heterosexual and coital;
(3) SBSE fails to address the interplay among gender, race, class and sexuality, while simultaneously propagating sexist, racist, and classist notions of sexuality. Through these presumptions and stereotypes,
SBSE (mis)informs teens, projecting a particular message and vision of who and how teens are and should be (s. 61. Y. Bay-Cheng, 2003)

Bay-Cheng (2003) refererar till en liknande studie av Fine som hittat liknande diskurser i klassrumsobservationer under sexualundervisningslektioner:

*Over the course of classroom observation, Fine noted that three discourses appeared to be driving SBSE: **Sexuality as Violence**, defined as the belief that sex is inherently coercive and damaging; **Sexuality as Victimization**, which differs from the first discourse in that sexuality is not posited as inherently violent, yet nevertheless rife with possibilities for physical and psychological victimization;*

and lastly, Sexuality as The Trouble of Teen Sex Morality, which is infused by Cartesian and Judeo-Christian moral ideals such as self-control, willpower, and purity. (s.64, Y. Bay-Cheng, 2003, vår fetning)

Ungdomars sexualitet hanteras som ett socialt problem. Att endast fokusera på oönskade graviditeter och könssjukdomar ger en alltför snäv bild av sexualiteten, med en avsaknad av njutningsfullt, positivt och som en hälsosam del av livet. Man kan inte bara lära ut när man ska säga nej till sex utan också när man kan säga ”ja”; ungdomar måste lära sig att vara sina egna ”sexuella agenter” och detta kan de endast göra om de får lära sig sexualitetens hela spektra (Bay-Cheng 2003).

I Sverige är konservativa värden angående sexualundervisning, liknande de i USA, i princip osynliga i statliga dokument samt i läroplan etc. De enda vi hittat som förespråkar avhållsamhet är delar av en kristen höger och ja-till-livet-organisationer, som inte har så stort genomslag i den svenska debatten. Att sexualundervisning i vissa fall tar upp inte bara biologiska aspekter av sexualitet kopplade till graviditet, kan illustreras genom exempel från boken *Brunetter och blondiner – Sex, relationer och tjejer i det mångkulturella Sverige* (Forsberg, 2007) där tjejer som går på gymnasiet i en mångkulturell förort, diskuterar onani. Tjejerna menar att de redan i fjärde klass fått sexualundervisning som behandlade onani som ett sätt att ”lära känna sig själv” (s. 191, Forsberg, 2007).

I Skolverkets kvalitetsgranskning av sex och samlevnadsundervisningen (Nilsson & Sandström, 2001) ges skolläringar förslag på åtgärder om hur viktigt det är att arbeta med dessa frågor med ett hälsofrämjande perspektiv. En av rubrikerna är:

Att inte börja moralisera:

I arbetet med de granskade områdena behövs en flerstämmighet, dvs. att möjliggöra flera röster kring frågor som rör de grundläggande värdena och hälsa. Vi har idag en massa fakta om vad alkohol, könssjukdomar och tobak gör med kroppen – men hur vi sedan värderar människor som utsätter sig för dessa risker, är en annan fråga. Värderingen från den vuxne, att man t ex inte skall pröva alkohol före 18 års ålder, eller att man inte skall ha en alltför tidig sexuell debut, kan leda till att den unge tystnar, speciellt de som både har prövat alkohol och haft sex tidigt. Det blir ingen dialog, ingen kontakt och därmed ges den unge inte möjlighet att uttrycka sig (s.23, Nilsson & Sandström, 2001)

Detta är alltså ett förslag på en strategi som går tvärt emot den strategi som finns i USA, där moralism och fördömande är framträdande.

7.3.1 Sammanfattning

I denna analys av diskursen moralism i USA, hittar vi ingen motsatsdiskurs i Sverige. Vi har dock sett ett tydligt avsteg från ett moraliserande förhållningssätt. På så sätt kan man ändå sätta in dem i Rubins modell, men kanske ej som direkta motsatspar. Det blir istället en norm om moralism i USA som sätter att vara tillåtande utanför denna norm. I USA är en tydlig moralism förmedlad i lagtext om sexualundervisning och ses som det önskvärda sättet att handskas med sin sexualitet, medan det avvikande är sexuell upplysning och erfarenhet av sex innan äktenskapet. I Sverige förmedlas motsatt bild, här är normen öppenhet och tillåtande, moralism tas tydligt avstånd från i de officiella dokumenten.

8. Slutdiskussion

Nedan kommer föras en kort diskussion kring de diskurser vi funnit och vilka konsekvenser dessa sätt att tänka kan få för sexualupplysning till ungdomar. Våra resultat i denna uppsats blir också en del av en diskurs, kanske till och med en ny som vi skapar genom vårt material. Genom att diskutera diskurser förmedlar vi även våra egna tankar om vad som är rätt eller fel, normalt eller onormalt. Vi har valt att redovisa diskussionen i samma struktur som hittills.

8.1 USA

8.1.1 Oskulden i fokus

Att sätta oskulden i fokus kan lätt leda till en sorts skuldbeläggande av den som inte är oskuld. Det förmedlas hur viktigt det är att hålla på sig till äktenskapet och gör man inte det så är man förlorad och det är då inte lönt att man får sexualundervisning, då dess syfte är att fördröja sexualdebuten till äktenskapet. Man negligerar här faktumet att de som är sexuellt aktiva också är i behov av information om hur man har säkert sex och så vidare. Detta kan leda till att ungdomar som är sexuellt aktiva inte vågar fråga om råd i sexuella frågor och att de faktiskt inte får den kunskap de behöver om sin egen sexualitet och sexuella samliv. Kanske är det just de som behöver sexualundervisningen mest egentligen?

En övrig fundering vi har är avsaknaden av en definition av vad en oskuld är. Beror detta på att det är så allmängiltigt i det amerikanska samhället att en oskuld är en person som inte har haft (vaginalt) samlag? Vad gäller då för homosexuella eller för andra än de som har heterosexuellt samlag? Om den allmängiltiga definitionen är vaginalt samlag mellan kille och tjej, förlorar då två lesbiska tjejer aldrig oskulden? Detta leder till ett visst mått av osynliggörande av de som inte har vaginalt samlag då det ger en snäv syn på vad sex är.

8.1.2 Heteronormen

Genom att undervisa om vissa saker på ett visst sätt och därmed utelämna andra saker uppstår diskurser som visar på vad som är normalt, accepterat och vad som inte är det. Det uppstår då samtidigt en maktobalans genom den utestängningsprocess som blir mellan förmedlaren av den rådande diskursen och personerna som befinner sig utanför. När det gäller sexuell läggning så tas ämnet inte alls upp inom avhållsamhetsprogrammen. Denna avsaknad av att normalisera annan sexualitet än den heterosexuella leder till en heteronorm. Detta leder i sin tur till att ungdomar, som är mitt i sitt identitetsskapande, inte får chansen att diskutera och lära känna andra samlevnadsformer än den heterosexuella tvåsamheten.

8.1.3 Moralism

Det finns en tydlig koppling mellan sexualitet och självbild. Ungdomstiden är för många instabil och präglad av osäkerhet. Den sexuella utvecklingen som i denna tid ska ta sin plats

får i en moraliserande omgivning inget utrymme. Konsekvenserna av detta kan bli liknande de som följer en påtvingat heteronormativ livsvärld, där ungdomar inte ges utrymme att diskutera kring andra vägar att gå än att behålla sin oskuld till bröllopsnatten, fastän man känner lust eller en längtan att utforska sin egen kropp eller någon annans. I en tid när man fysiskt är på väg att bli vuxen och i de flesta fall också utveckla någon form av sexualitet kan det komma att kännas underligt att de känslor och kroppsliga påminnelser om att man har en sexuell lust är skuldbelagda och fel.

8.2 Sverige

8.2.1 Likvärdig sexualupplysning

Då skolans sexualundervisning är en av de främsta källorna till information, blir det väldigt viktigt att se över vad som förmedlas där då det förmodligen blir till "sanningar" för eleverna. En annan viktig faktor är att sex och samlevnadsundervisningen i skolan inte är något man aktivt själv behöver uppsöka, som till exempel UM är, vilket då framförallt gagnar killar och invandrarungdomar som är i minoritet bland besökarna. Därför är det viktigt att skolan även tar upp frågor som rör sexualitet, kön, genusfrågor, likabehandling, diskriminering och värderingsfrågor, och då gärna tar hjälp av RFSU och RFSL, som har mycket bra skolmaterial som skolorna idag inte är så flitiga användare av.

För i princip alla utom svensk medelklass är det svårt att ta upp frågor rörande sexualitet i hemmet, och då kan man ju anta att det inte heller är lätt att ta upp frågor om sexuell läggning, könstillhörighet och andra "svårare" frågor. Därför är det av vikt att det är "lätt" att ta upp det i skolan och att UM också har ett sådant fokus, inte bara preventivmedel och abort, utan mer förebyggande arbete, så att man inte behöver stämpas som "sexuell" för att man besöker en ungdomsmottagning eller ett RFSL-kontor.

8.2.2 Allt är normalt

I en Allt är normalt-norm där allt ses som normalt och inget avviker borde alla sorters sexualitet och samlevnad uppmärksammas. Vi har dock inte kunnat lokalisera forskning inom HIV- och STI-prevention gällande kvinnor som har sex med kvinnor; vad detta beror på kan vi endast spekulera i. Finns föreställningen om den "mjuka" kvinnliga sexualiteten kvar i samhällets kollektiva medvetande? Kvinnor ska kramas och pussas men inte göra något annat som involverar penetration? Hur resonerar man kring könssjukdomar? Ska vi ens ta upp kvinnlig sexualitet till offentlighetens ljus när den inte involverar män?

Innehållet i medier är många gånger sexualiserat vilket skapar både sexuella förväntningar och krav. Medierna skapar bilder av sexuell frigjordhet som ger en tillåtelse att leva ut, vilket i sin tur leder till en press på unga att de ska vara erfarna. Detta kan bidra till att vissa ungdomar har fler partners och ovilja till att använda kondom kan ses som ett uttryck för att man ska vara erfaren och alltså inte fumla med en kondom.

8.3 Slutsats

Diskurserna vi funnit inom sexualundervisning till ungdomar i USA och Sverige har skiljt sig åt ganska radikalt. Man har i statliga dokument helt olika syfte med vad man vill att sexualundervisningen ska ge ungdomarna. Detta tror vi har inverkan på hur ungdomars sexualitet, kännedom om sina kroppar och sina känslor och deras medvetenhet om oliktankande i sin omvärld, utvecklas och tar sig uttryck. Vi anser att för att kunna göra informerade och välgrundade val i sitt sexuella samliv krävs att man har en bas att stå på som inte består av moraliserande uppmaningar och fördömingar utan av faktabaserad kunskap om sexualiteten som en naturlig del i ett hälsosamt liv.

Något som är till USA:s fördel är att de evidensbaserade teorierna är generellt mer framträdande än i Sverige, där dessa i princip saknas. Men å andra sidan verkar det inte spela någon roll för avhållsamhetsanhängarna att utvärdering efter utvärdering visar på avsaknaden av effekter i deras program, då det finns så många olika undersökningar att hänvisa till oavsett vad man vill visa. Och trots att alla ungdomar får någon form av sexualundervisning i den svenska skolan finns det fortfarande statistik som visar att ungdomar inte använder kondom fastän de känner till risken med könssjukdomar eller att de tycker att tjejer och killar har olika roller i en relation trots diskussioner kring könsroller som sociala konstruktioner.

Så var hamnar vi då? Tillbaka i KLM:s debattartikel på avhållsamhet. För med statistik gällande kondom användande med mera i bakhuvudet är det svårt att se hur den svenska öppna och tillåtande synen hjälper ungdomar att fatta välgrundade val. Men vi har å andra sidan nu en bild av ett USA där de inte får chans till att bygga upp en kunskapsbank att basera några val på och statistiken är ju faktiskt sämre där. Så även om det är mycket som kan bli bättre i den svenska sexualundervisningen kan vi ändå vara nöjda med vad vi åstadkommit hittills genom att ha som målsättning att erbjuda likvärdig sexualundervisning till alla elever, att ha ett normaliserande förhållningssätt och att undvika moralism.

Man ska dock aldrig sluta sträva efter att bli bättre. Evidensbaserade metoder i sexualundervisning, kontinuerliga utvärderingar av sexualundervisning och dess effekter, tillräcklig och givande utbildning i ämnet på lärarutbildningarna och för andra yrkesgrupper som kommer i kontakt med ungdomar i preventivt arbete är något som borde vara en självklarhet i Sverige. De senaste åren har utredningar och forskning på uppdrag av regeringen visat att det krävs förändring inom detta område, och att det finns ett stort utvecklingsbehov inom utvärderingar av sexualundervisning. Därför var det förvånande att onsdagen den tredje december 2008 läsa att regeringen presenterat sin utredning om framtidens lärarutbildning. Då det talats om att sex- och samlevnadsundervisningen ska ingå som ett obligatorium i denna, var det en stor besvikelse att se att det inte fanns med som krav i slutrapporten. RFSU kommenterade i en debattartikel att *"Sex och samlevnad är ett kunskapsområde som behöver professionaliseras"* och de är i likhet med oss besvikna över att det trots alla utredningar och all forskning på området ändå inte verkar hända något i det svenska skolväsendet (http://rfsu.se/rfsu_sta_vid_ditt_ord_jan_bjorklund.asp).

Bilaga 1: Lag om avhållsamhetsundervisning, USA

Personal Responsibility and Work Opportunity Reconciliation Act of 1996, the Title V, Section 510 Abstinence Education Program

- A. Have as its exclusive purpose teaching the social, psychological, and health gains to be realized by abstaining from sexual activity
- B. Teach abstinence from sexual activity outside marriage as the expected standard for all school-age children
- C. Teach that abstinence from sexual activity is the only certain way to avoid out-of-wedlock pregnancy, sexually transmitted diseases, and other associated health problems
- D. Teach that a mutually faithful, monogamous relationship in the context of marriage is the expected standard of sexual activity
- E. Teach that sexual activity outside the context of marriage is likely to have harmful psychological and physical effects
- F. Teach that bearing children out of wedlock is likely to have harmful consequences for the child, the child's parents, and society
- G. Teach young people how to reject sexual advances and how alcohol and drug use increase vulnerability to sexual advances
- H. Teach the importance of attaining self-sufficiency before engaging in sexual activity

(s.256, Trenholm, Devaney mfl, 2008)

Bilaga 2: Intervjuguide, PPNY

1. What kind of knowledge is in focus in basic sex education in the US? And what do You experience are the main scarcities in the youths' knowledge about sex and sexuality?
2. Who is responsible for sexual education in schools – a certain teacher, the school nurse or someone else? Is it interdisciplinary or is it a special subject?
3. Do You cooperate with teacher students to improve their knowledge concerning sex education?
4. It says on your website that “Planned Parenthood is working with state and federal governments to provide comprehensive, medically accurate, commonsense sex education programs that help teens prevent unintended pregnancy and stay healthy.” How does that cooperation work?
5. Do You base your work and ideas about sex education on specific scientific models (do they exist?) or do You have your own model? Or do You base the work in the health clinics on for example certain moral values or your own idea about teens and their sexuality?
6. Why is there such a discrepancy between what model for sex education is used in schools in the US and the results from evaluations of sex education programs showing which ones work and not? For example, most of the evaluations we have found show that the abstinence-only programs doesn't work and still those are the ones used AND funded by government.
7. How do you cooperate with other states concerning sexual education policies? Both politically and practically. Is there a goal to create a national policy concerning sex education in schools?
8. Is there a general openness in society general concerning sex and sexuality? How is the view on teen sexuality? What is Your view?
9. How does national sexual policies/politics look today and where is it heading?

Bilaga 3: Intervjuguide, RFSU

Ang. ert 10-punktsprogram för en bättre sexualundervisning i skolan:

1. Punkt 1: "Sex- och samlevnadsundervisningen har varit obligatorisk i den svenska skolan sedan 1955. Ännu ingår inte kunskapsområdet sex och samlevnad som obligatorium i de pedagogiska utbildningarna." – Varför tror ni att det är så? 2004 gjorde RFSU en kartläggning av sex- och samlevnadsundervisningen på lärarutbildningen, följdes detta upp på något sätt? Har RFSU samarbete med till exempel Lärarförbundet eller kåröreningar för lärarstudenter, eller ser ni er mer som en organisation som blir opinionsbildare genom att påtala liknande problem i samhället?
2. Vad ser RFSU som de största bristerna i sex- och samlevnadsundervisningen i svenska skolan? Det finns ju till exempel referensmaterial från Skolverket som påtalar för lärare hur de ska göra när de pratar med unga om de här frågorna... Var upplever RFSU att de största kunskapsbristerna hos ungdomarna finns? I de praktiska områdena gällande könssjukdomar och hur onani går till eller mer i värdegrundsfrågor, identitetsskapande etc?
3. Punkt 2-3: Varför finns ingen metodforskning på området? I USA har man utvärderat olika modeller för sexualundervisning. I Sverige har detta inte skett i samma utsträckning. Har ni någon idé om en metod eller modell som ni tycker fungerar bra? Är det baserat på någon särskild empiri?
4. Punkt 6: Sexualvaneundersökningar. Är det något som RFSU själva utför eller skulle kunna utföra?

Övrigt:

5. Har RFSU något samarbete med den av regeringen tillsatta arbetsgruppen, ledd av Anders Milton, som ska undersöka ökningen av tonårsaborter och ökade antalen fall av till exempel klamydia, som startade sitt arbete i våras? Vad anser RFSU om statistiken? Ligger det något i kritiken mot enbart sexualupplysning som framfördes i KLMS debattartikel i våras? Behöver vi även upplysa ungdomar om fördelarna med avhållsamhet? Har RFSU märkt av fler sådana åsikter i samhället, nu när många anser att äldre tiders moralism gällande familj och sexualitet är på väg tillbaka?
6. Förekommer det mycket internationella samarbeten mellan de olika organisationerna inom till exempel IPPF? Hur samarbetar ni med länder som har andra värdegrunder? Till exempel USA som förespråkar avhållsamhet. Apropå förra punkten, tror du att liknande starka tendenser gällande just avhållsamhet och ja-till-livet-organisationer som förespråkas "over there" kan få fäste i Sverige?

Källförteckning

Litteratur, Sverige

Ambjörnsson, Fanny (2006): *Vad är queer?* Natur och Kultur, Stockholm.

Andersson, Stina (2003): "Sveriges första ungdomsmottagning" i Andersson & Sjödal (red) (2003): *Sex – en politisk historia*. Wallin & Dalholm Ab, Lund 2003.

Börjesson, Mats/Palmblad, Eva (red.) (2007): *Diskursanalys i praktiken*. Slovenien, 2007.

Börjesson & Palmblad (2007): "Introduktion" i Börjesson & Palmblad (red): *Diskursanalys i praktiken*. Slovenien, 2007.

Forsberg, Margareta (2007): *Brunetter och blondiner – Sex, relationer och tjejer i det mångkulturella Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Hammarén, Nils (2002): "Byxmyndig på 2000-talet – ungdom, kön och sexualitet i det nya millenniet" i Hammarén & Johansson (2002): *Könsordning eller könsoordning? Ungdomens sexuella landskap*. Livréna, Kungälv 2002.

Helmius, Gisela (1990): *Mogen för sex?! Det sexuellt restriktiverande samhället och ungdomars heterosexuella glädje*. Uppsala Universitet, 1990.

Jørgensen, Marianne Winther & Plilips, Louise (2000): *Diskursanalys som teori och metod*. Lund, Studentlitteratur.

Lilja, John (2005): "Samhälls- och beteendevetenskapliga skalor" i Larsson, Sam /Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red) (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Lennerhed, Lena (2003): "Preventiv politik" i Andersson & Sjödal (red) (2003): *Sex – en politisk historia*. Wallin & Dalholm Ab, Lund 2003.

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund, Studentlitteratur.

Thomassen, Magdalene (2007): *Vetenskap, kunskap och praxis: en introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Tikkanen, Ronny (2003) *Risky Business? En sociosexuell studie om män som har sex med män*

Östman, Inger (2003): "Upplysning på nätet" i Andersson & Sjödal (red) (2003): *Sex – en politisk historia*. Wallin & Dalholm Ab, Lund 2003.

Forskning, Sverige

Herlitz, C. (2004): *Allmänheten och hiv/aids. Kunskaper, attityder och beteende 1987-2003*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut; 2004. R2004:7.

Jarlbro, Gunilla (1989): *Vad vet vi om svenskarnas sexualvanor? En utvärdering av forskning på området*. Socialdepartementet Rapport 1:1989, Stockholm.

Jarlbro, Gunilla (1997): *Sex- och samlevnadsundervisning i grundskolan*. Folkhälsoinstitutet Rapport 1997:18. Nordsteds, Stockholm 1997.

Jarlbro, Gunilla (1997): *Sex- och samlevnadsundervisning i landets lärarutbildningar*. Folkhälsoinstitutet Rapport 1997:21. Nordsteds, Stockholm 1997.

Lewin B, Fugl-Meyer K, Helmius G, Lalos A, Månsson S. *Sex i Sverige. Om sexual- livet i Sverige 1996*. Folkhälsoinstitutet; 1998. 1998:11.

Mähl Fransson, Sofia och Nordqvist, Anna (2005): *Säker sex och samlevnad i skolan - Fördelningen av sexualkunskap och samlevnadsfrågor i Sex och Samlevnadsundervisningen*. Examensarbete 10 poäng av på lärarprogrammet, Göteborgs universitet. Rapportnummer: HT05-2611-090

Zetterberg, Hans L. (1969): *Sex i Sverige*. SIFO. Aldus Aktuellt/Bonniers, Stockholm 1969.

Offentliga dokument, Sverige

1994 Års läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94). Regeringen 1994-02-17, Stockholm.

Berggren, Inger (2007): *Ungdomsmottagning Väst. Verksamheten 2007*. SDF Tynnered, Göteborg.

Centerwall (2000): *Kärlek känns. Förstår du! Samtal om sexualitet och samlevnad i skolan*. Skolverket referensmaterial, Stockholm. ISBN 9189314050.

Forsberg, Margareta (2007): *Ungdomars sexuella hälsa – internationella kunskapssammanställningar och svenska erfarenheter av förebyggande arbete*. Socialstyrelsen, Stockholm, 2007.

Folkhälsoinstitutet 1997:18: *Sex- och samlevnadsundervisning i grundskolan. En enkätstudie från landets mellan- och högstadieskolor 1995-96*.

Nilsson, Agneta & Sandström, Birgitta (2001): *Till Rektor. Min uppgift är att knyta ihop det. Om kvalitetsgranskningen av tre områden: mobbning och annan kränkande behandling*,

undervisningen om sexualitet och samlevnad samt tobak, alkohol och narkotika.
Skolverket, Stockholm.

Pettersson, Margareta & Swanberg, Inga (2005): *Trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa – Kunskapsunderlag till Folkhälsopolitisk rapport 2005.* Hiv/STI-uppdraget, Avdelningen för levnadsvillkor. Statens Folkhälsoinstitut, Stockholm.

Regeringens proposition 2002/03:35 *Mål för folkhälsan.* Stockholm: Regeringen; 2002.

Regeringens proposition 2007/08:110 *En ny folkhälsopolitik.* Stockholm: 2007

Socialstyrelsen (2008) *Att förebygga oönskade graviditeter. Kartläggning, beskrivning och analys av verksamhetens arbete med unga och unga vuxna.* Lägesrapport 2008-131-26

Skolverkets rapport nr 180: *Nationella kvalitetsgranskningar 1999.* Stockholm, 1999.

Statens folkhälsoinstitut. *Prevention av oönskade graviditeter. Förslag till nationell handlingsplan för prevention av oönskade graviditeter. För tidsperioden 2002-2007.* Stockholm: Statens folkhälsoinstitut; 2001. 2001:32.

Statens folkhälsoinstitut. Årsredovisning 2004. Stockholm: FHI; 2005. R 2005:4.

Statens folkhälsoinstitut nr 2005:57: *Trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa.* Kunskapsunderlag till Folkhälsopolitisk rapport 2005 målområde 8. Stockholm.

Sveriges internationella politik för Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (2006). Utrikesdepartementet, Regeringskansliet, Stockholm. ISBN 91-7496-370-8 Artikelnummer: UD 06.022

Forskningsrapporter, USA

Advocates for Youth (2008): *Sex Education and Other Programs That Work to Prevent Teen Pregnancy, HIV & Sexually Transmitted Infections Science and Success, Second Edition.* ISBN: 0-913843-34-5

Bay-Cheng, Laina Y: *The Trouble of Teen Sex: the construction of adolescent sexuality through school-based sexuality education* Sex Education, Vol. 3, No. 1, 2003

Duberstein Lindberg, Laura/S.Santelli, John/Singh, Susheela: *Changes in formal sex education 1995-2002.* Perspectives on Sexual and Reproductive Health, 2006, 38(4):182–189

Kirby, Douglas & Scales, Peter (1981): *An Analysis of State Guidelines for Sex Education Instruction in Public Schools* Author(s): Source: Family Relations, Vol. 30, No. 2 (Apr., 1981), pp. 229-237 Published by: National Council on Family Relations

Lieberman, Lisa D/Gray, Heather/Wier, Megna/Fiorentino, Renee/Maloney, Patricia: *Long-Term Outcomes of an Abstinence-Based, Small-Group Pregnancy Prevention Program in New York City Schools* Family Planning Perspectives, 2000. 32(5):237-245.

Marx, Jerry D. & Hopper, Fleur: *Faith-Based versus Fact-Based Social Policy: The Case of Teenage Pregnancy Prevention*. Social Work Vol 50, Nr 3 July 2005

Mueller, Trisha E./E. Gavin, Lorrie/Kulkarni, Aniket (2008): *The Association Between Sex Education and Youth's Engagement in Sexual Intercourse, Age at First Intercourse, and Birth Control Use at First Sex*. Journal of Adolescent Health 42, 89–96 (2008)

P. Schaalma, Herman/Abraham, Charles/Rogers Gillmore, Mary/ Kok, Gerjo: *Sex Education as Health Promotion: What Does It Take?* Archives of Sexual Behavior, Vol. 33, No. 3, June 2004, pp. 259–269 (2004)

Patton, S. Caroline (2006): *What form of sex education should be supported by federal funding?* http://hs.riverdale.k12.or.us/~hfinnert/exhib_06/carolinep/paper.html

Pearce, Sharyn (2006): *Sex and the cinema: what American Pie teaches the young* Queensland University of Technology, Australia Sex Education, Vol. 6, No. 4, November 2006, pp. 367–376

Silva, Mónica: *The Effectiveness of school-based sex education programs in the promotion of abstinent behavior: a meta-analysis*. Health Education Research – Theory and Practice. Vol. 17 no.4 2002. P. 471-481. Oxford University Press 2002.

Trenholm, Devaney m.fl. (2008): *Impacts of Abstinence Education on Sexually Transmitted Diseases* Journal of Policy Analysis and Management, Vol. 27, No. 2, 255–276 (2008)

Weaver, Heather/ Smith, Gary/Susan, Kippax (2005): *School-based sex education policies and indicators of sexual health among young people: a comparison of the Netherlands, France, Australia and the United States*. Sex Education Vol. 5, No. 2, May 2005, pp. 171–188

Media, Internetsidor

Advocates for youth www.advocatesforyouth.com

Andersson, Roland m.fl. (2008-06-23): *Ökad kondomanvändning inget skydd mot sexsmitta*. Dagens Nyheter <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=796170>

Föreningen för Sveriges Ungdomsmottagningar www.fsum.org

International Planned Parenthood Federation www.ippf.org

Kristna Läkare och Medicinare i Sverige <http://www.klm.s.se/>

Planned Parenthood <http://www.plannedparenthood.org/>

RFSU <http://rfsu.se/skolsajt.asp>

Sveriges Regering www.regeringen.se

Teenwire www.teenwire.com

Thesarus ordbok <http://thesaurus.reference.com/>, www.visualthesaurus.com

Vetenskapsrådet www.vr.se

Wikipedia encyclopedia <http://en.wikipedia.org/>

Personliga kontakter

Hans Ohlsson, RFSU, telefonsamtal Stockholm-Göteborg 2008-10-08

Informant, PPNY, möte New York 2008-10-14

Maria Bergström, e-mail, 2008-12-04